Ἀριθ. 89 - Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Β'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Τέταρτος | Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20 — Αἱ συνδρομαὶ ἀρχονται ἀπὸ Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶναι ἐτήσιαι — Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. | 11 Σεπτεμβρίου 1877

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΥ

—

Βλέπεις τὸ δίπηχον τοῦτο μνῆμα;
Γενναῖον ἄνδρα κόσμου κρύβει,
Ἀλλ' τὸν ἐξόδιον ἄγριον κύμα;
Ὑπὲρ πολέμου πολὺ θεωρεῖ.

Σὲ βλέπω ξένε, πόσον θαυμάζεις,
Μὴ τὸν νομίζεις γόνον Διός;
Μαυρόκορδος οὗτος ἦν ὁ Τρικαλίνος
Λαμπρὸς Πατρίδος λαμπρὸς υἱός.

Φίλτατε Πολυμνίδη,
Σὲ πέμπω τὸ ἀστίρρεμμα, ἀλλ' τολμῶ νὰ βάλω τὸ ὄνομά σου. Ἄκουσε τὸ ἀλλοκοτινὸν μέτρον, λόγῳ νομίζω τὸ πατρικὸν πεφιμύθεον ὡς θὰ θαυμάσῃς, καὶ λόγῳ εἶναι ἕνας ἥχος ἡμπορεῖ νὰ χαιρετᾷ ὡς τὸ κλάδος τῆς πλάκας, χωρὶς νὰ τὸ ἰδῇ.

Αἱ λέξεις Μαυρόκορδος Τρικαλίνος βρίσκονται δυσκολοχώνευτοι ὡς τοιοῦτον μέτρον, τοῦτο ἐπέβαλεν ἤχος πολὺ τὸ δεύτερον θελκάστρον, τὸ ὁποῖον ἔχει πολὺ κελεύθεον τὸν νεῦρο.

Συμφέρει πόσον δυνατὸν νὰ γράφωμεν ὅπως ἀκούομεν καὶ μεταφέρωμεν τὸ ἐπιθέτου τὸν Λιβαδείτ Λιβαδοσούλου, τὸν ὁποῖον τὸ ἀνάγκη μακρὺ νὰ τὸ ὀνομάσῃ, ὄχι ὡς

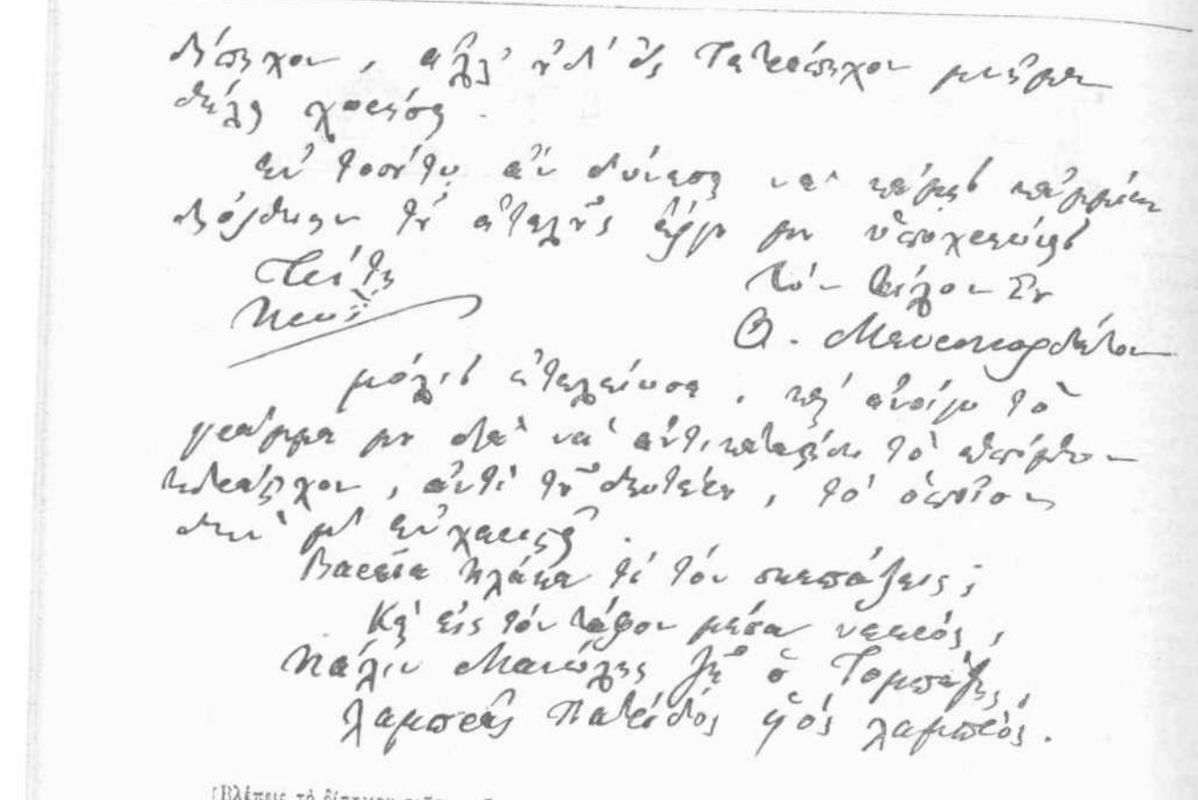

[Βλέπεις τὸ δίπηχον τοῦτο μνῆμα;
Γενναῖον ἄνδρα μέσα κρατεῖ,
Δὲν τὸν ἐφόβισεν ἄγριον κῦμα,
Οὔτε πολέμου ποτὲ βροντή.

Σὲ βλέπω, ξένε, πόσον θαυμάζεις,
Μὴ τὸν νομίζῃς γόνον υἱός;
Μανώλης οὗτος ἦν ὁ Τομπάζης,
Λαμπρᾶς πατρίδος λαμπρὸς υἱός.

Φίλτατε Πολυζωΐδη,

Σὲ πέμπω τὸ ἐπίγραμμα, δὲν τολμῶ καὶ νὰ σὲ τὸ συστήσω ὅμως. Ἄφησα τὸ Ἀλεξανδρινὸν μέτρον, διότι νομίζω τὸ παρὸν προτιμώτερον εἰς τὰ ἐπιγράμματα, καὶ διότι ἕκαστος στίχος ἠμπορεῖ νὰ χαραχθῇ εἰς τὸ πλάτος τῆς πλάκας, χωρὶς νὰ κοπῇ.

Αἱ λέξεις Μανώλης Τομπάζης ἦσαν δυσκολοχώρητοι εἰς τοιοῦτον μέτρον· τοῦτο ἔβλαψεν ἴσως πολὺ τὸ δεύτερον τετράστιχον, τὸ ὁποῖον εἶναι πολὺ κατώτερον τοῦ πρώτου.

Συμπέρανε πόσην δυσκολίαν θὲ νὰ λάβωμεν ὅταν θελήσωμεν νὰ γράψωμεν τὸ ἐπιτάφιον τοῦ Λιβερίου Λιβεροπούλου, τοῦ ὁποίου τὸ ἀνάστημα μακρὺ ὡς τὸ ὄνομά του, ὄχι εἰς δίπηχον, ἀλλ' οὐδ' εἰς τετράπηχον μνῆμα θέλει χωρέσει.

Ἐν τοσούτῳ ἂν δύνασαι νὰ κάμῃς κἀμμίαν διόρθωσιν τοῦ ἀτελοῦς ἔργου μου θὰ ὑποχρεώσῃς

Τρίτῃ πρωΐ. τὸν φίλον σου
Α. Μαυροκορδάτον.

Μόλις ἐτελείωσα, καὶ ἀνοίγω τὸ γράμμα μου διὰ νὰ ἀντικαταστήσω τὸ ἑπόμενον τετράστιχον, ἀντὶ τοῦ δευτέρου, τὸ ὁποῖον δὲν μ' εὐχαριστεῖ·

Βαρεῖα πλάκα τί τὸν σκεπάζεις;
Καὶ εἰς τὸν τάφον μ α νεκρός
Πάλιν Μανώλης ζῇ ὁ Τομπάζης,
Λαμπρᾶς πατρίδος ιο. λαμπρός.]

«Ἡ ἀνωτέρω ἀφελὴς ἐπιστολὴ τοῦ ἀειμνήστου Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου ἐγράφη ἐν Ὕδρᾳ, ἐν ἔτει 1831. Τὸ ἐν αὐτῇ ἀναφερόμενον ἐπίγραμμα εἶνε γεγραμμένον, μὲ μικράν τινα μεταλλαγήν, ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ μακαρίτου Μανώλη Τομπάζη, κειμένου ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Πόρου, ἔχει δὲ ὡς ἀκολούθως·

«Βλέπεις τὸ δίπηχον τοῦτο μνῆμα;
Γενναῖον ἄνδρα μέσα κρατεῖ,
Δὲν τὸν ἐφόβισεν ἄγριον κῦμα,
Οὔτε πολέμου σκληροῦ βροντή.

Βαρεῖα πλάκα τί τὸν σκεπάζεις;
Καὶ εἰς τὸν τάφον μέσα νεκρός
Πάλιν Μανώλης ζῇ ὁ Τομπάζης,
Λαμπρᾶς πατρίδος υἱὸς λαμπρός.
ΑΩΛΑ· Μαΐου ΙΕ'.»

Σ. τ. Δ.»

Ἐν ἔτει 1830 ἡ ἔκτασις ὅλων τῶν σιδηρῶν δρόμων τοῦ κόσμου ἀνήρχετο εἰς 332 χιλιόμετρα, ἐν ἔτει 1860 εἰς 106,886, ἐν ἔτει 1870 εἰς 221,980 καὶ ἐν ἔτει 1875 εἰς 295,783. Ὁ μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς σιδηροῦς δρόμος, ὁ μόνος ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχων, εἶνε 12 χιλιομέτρων.

ΔΗΜΩΔΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Συνέχεια· ἴδε σελ. 561.

Θ'

Ἂς λάβωμεν ἐκ νέου ὑπ' ὄψιν τὸ διάγραμμα·

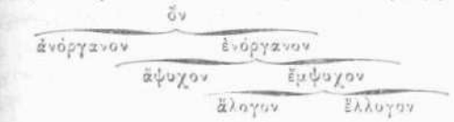

Τί παρατηροῦμεν ἐν αὐτῷ;

Ὅτι ἕκαστος ὅρος ἐκφράζει ἔννοιαν *ἀφῃρημένην* καὶ *γενικήν*. Καὶ ἤδη ἠξεύρομεν ὅτι λέγεται ἀφῃρημένη ἡ ἔννοια αὕτη, διότι σύγκειται ἐκ στοιχείων ἀφαιρεθέντων ἀπὸ τῶν ἄλλων μεθ' ὧν συνυπάρχουσιν ἐν τῇ φύσει. Ἡ. χ. τὸ ὄν περιέχει τὰ στοιχεῖα τοῦ ὁρισμοῦ παντὸς ὄντος, τουτέστι, καθ' ἃ εἴπομεν ἐν τῷ προηγουμένῳ ἄρθρῳ, ὑπόστασιν σχετιζομένην πρός τινα μορφὴν ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ καὶ ὑποκειμένην εἴς τινα τάξιν· ἀλλ' ἐν τῇ φύσει τὸ ὄν δὲν περιέχει μόνον τὰ στοιχεῖα ταῦτα, περιέχει καὶ ἄλλα ἀφ' ὧν τὰ πρῶτα ἀπεσπάσθησαν διὰ τῆς ἀφαιρέσεως. Λέγεται δὲ γενικὴ ἡ ἔννοια αὕτη τοῦ ὄντος, διότι τὰ στοιχεῖα αὐτῆς εὑρίσκομεν εἰς πάντα τὰ ὄντα, ὥστε ἄνευ αὐτῶν οὐδὲν ὂν δυνάμεθα οὔτε νὰ φαντασθῶμεν, καὶ ὡς ἐκ τούτου οὐ μόνον εἶναι γενική, ἀλλ' ὡς εἴπομεν, ἡ γενικωτάτη τῶν ἐννοιῶν, καὶ, καθ' ὅλους τοὺς λογικογράφους,[1] τὸ ἀνώτατον γένος, ὑπεράνω τοῦ ὁποίου ἕτερον δὲν ὑπάρχει, *ὃ γένος ὂν γένος οὐκ ἔχει*. Ὡσαύτως, τὸ *ἀνόργανον* καὶ τὸ *ἐνόργανον* εἶναι δύο ἔννοιαι ἀφῃρημέναι, διότι τὰ στοιχεῖα αὐτῶν ἀπεσπάσαμεν τῶν ἄλλων μεθ' ὧν συνυπάρχουσι, καὶ γενικαί, διότι τὰ στοιχεῖα αὐτῶν εὑρομεν εἰς πολλὰ ὄντα, καὶ ὡς ἐκ τούτου αἱ ἔννοιαι αὗται περιλαμβάνουσι πάντα τὰ ὄντα ὅσα ἔχουσι τὰ αὐτὰ στοιχεῖα. Τὸ αὐτὸ ῥητέον καὶ περὶ τῶν ἄλλων.

Αἱ γενικαὶ ἔννοιαι ἀποτελοῦσι τὸ πλεῖστον μέρος τῆς διαλέκτου, διότι ἡ ἀφαίρεσις καὶ ἡ γενίκευσις ἄρχονται λίαν ἐνόρως, καὶ γίνονται αὐθορμήτως ὑπὸ πάντων τῶν ἀνθρώπων, πρὶν γίνωσιν ἐν γνώσει καὶ μετὰ μείζονος ἀκριβείας ὑπὸ τῶν ἐπιστημόνων, ὥστε εὑρίσκομεν αὐτὰς ἤδη μεμορφωμένας καὶ δι' ἰδιαιτέρων λέξεων ἐκδηλουμένας ἐν πάσῃ διαλέκτῳ. Τοιουτοτρόπως δυνατὸν εἰπεῖν ὅτι κατάταξις ὑπάρχει ἐν πάσῃ γλώσσῃ καὶ ἐν παντὶ πνεύματι ἀνθρωπίνῳ· ἀλλὰ πότε εἶναι τῷ ὄντι ἔλλογος; ὅτε εἶναι ἀκριβής, ὅτε ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἐν τῇ φύσει ὑπάρχουσαν. Ὑποθέσατε ὅτι μεταξὺ τῶν ἀνοργάνων καὶ ἐνοργάνων ὑπάρχουσιν ἐν τῇ φύσει ὄντα τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι οὔτε ἀνόργανα οὔτε ἐνόργανα, ἡ πρώτη αὕτη διαίρεσις δὲν θὰ ἦτο ἀκριβής.— Πρὸς τὴν ἀφῃρημένην καὶ γενικὴν ἔννοιαν ἀντίκειται ἡ *συγκεκριμένη* καὶ *μερική*, ἤτοι ἀτομική, οἷον τὸ δεῖνα ὄν, ὁ δεῖνα ἄνθρωπος, ἡ τράπεζα αὕτη ἐφ' ἧς γράφω κλ.

Ἀλλὰ τί ἕτερον παρατηροῦμεν ἐν τῷ διαγράμματι;

Ὅτι τὰ ἀνώτερα γένη ἔχουσι μείζονα ἔκτασιν τῶν κατωτέρων, καὶ ταῦτα περιλαμβάνονται ἑπομένως εἰς ἐκεῖνα· λ. χ. τὸ *ὄν* εἶναι πλέον ἐκτεταμένον τοῦ *ἀνοργάνου* καὶ *ἐνοργάνου*, τὸ *ἐνόργανον* πλέον ἐκτεταμένον τοῦ *ἀψύχου* καὶ *ἐμψύχου*, τὸ *ἔμψυχον* πλέον ἐκτεταμένον τοῦ *ἀλόγου* καὶ *ἐλλόγου*. Ἀπ' ἐναντίας, τὰ κατώτερα ἔχουσι μικροτέραν ἔκτασιν, ἀλλὰ τρόπον τινὰ μεγαλήτερον βάθος, δηλ. περισσότερα στοιχεῖα τῶν ἀνωτέρων· τὸ *ἄλογον* λ. χ. ἔχει καὶ τὸ *ἴδιον* στοιχεῖον τοῦ λόγου καὶ τὰ στοιχεῖα ὅσα ἔχει *κοινὰ* μὲ τὸ *ἔμψυχον*, καὶ τοῦτο ἔχει ὡσαύτως πρὸς τὸ *ἐνόργανον*, καὶ τοῦτο πρὸς τὸ *ὄν*, ὥστε τὸ *ὄν*, τὸ ὁποῖον ἔχει ὀλιγώτερα στοιχεῖα τῶν ὑποδεεστέρων γενῶν, ἔχει μείζονα ἔκτασιν, καὶ περιλαμβάνει αὐτά, καὶ τὸ *ἄλογον*, τὸ ὁποῖον ἔχει περισσότερα στοιχεῖα τῶν ἀνωτέρων, ἀπ' ἐναντίας περιλαμβάνεται εἰς αὐτά, περιλαμβάνεται ἐν τῷ *ἐμψύχῳ*, καὶ τὸ *ἔμψυχον* ἐν τῷ *ἐνοργάνῳ*, καὶ τὸ *ἐνόργανον* ἐν τῷ *ὄντι*. Διὰ τοῦτο τὰ γένη καὶ τὰ εἴδη λέγονται *ὑπάλληλα*, διότι πλὴν τοῦ πρώτου, ὅπερ δὲν περιλαμβάνεται εἰς ἄλλο καὶ πάντα περιλαμβάνει, τὰ ἄλλα περιλαμβάνονται μὲν εἰς τὰ ἀνώτερα, περιλαμβάνουσι δὲ τὰ κατώτερα· λ. χ. τὸ *ἔμψυχον* περιλαμβάνεται εἰς τὸ γενικώτερον *ἐνόργανον*, καὶ περιλαμβάνει τὸ μερικώτερον *ἄλογον*. Τοῦτο σημαίνει ἡ *σχετικὴ περιεκτικότης* τῶν γενικῶν ἐννοιῶν, καὶ ἐκ ταύτης προκύπτει σπουδαιοτάτη συνέπεια, ἥτις εἶναι ἡ κλεὶς παντὸς *συλλογισμοῦ*.

Ἡ συνέπεια εἶναι ὅτι πᾶν ὅ,τι ἀληθεύει ἐπὶ τῶν ἀνωτέρων γενῶν ἀληθεύει πάντοτε καὶ ἐπὶ τῶν κατωτέρων, οὐχὶ δὲ τὸ ἀνάπαλιν. Ἐὰν ἠξεύρομεν λ. χ. ὅτι τὸ *ὄν* εἶναι πεπερασμένον, τοῦτο ἀληθεύει ἐπὶ πάντων τῶν κατωτέρων γενῶν καὶ εἰδῶν, διότι πάντα ἐν αὐτῷ περιλαμβάνονται. Ἐὰν ὅμως λάβωμεν ἓν προσὸν τοῦ *ἐλλόγου*, ὅτι π. χ. γεννᾷ τέχνας καὶ ἐπιστήμας, τοῦτο δὲν ἀληθεύει ἐπὶ παντὸς *ἐμψύχου*, διότι τὸ ἔμψυχον περιλαμβάνει καὶ τὸ *ἄλογον*.

Ὥστε πῶς γίνεται ὁ *συλλογισμός*;

Λαμβάνομεν ἓν ἄτομον ἢ ἓν εἶδος ἢ ἓν γένος, καὶ ἵνα μάθωμεν ἐὰν ἔχει τὸ δεῖνα ἢ δεῖνα προσὸν, παρατηροῦμεν εἰς ποίαν τάξιν δηλ. εἰς ποῖον εἶδος ἢ γένος ὑπάγεται, ἤγουν περιλαμβάνεται, καὶ ἐὰν τοῦτο ἔχει τὸ προσὸν τὸ ὁποῖον ζητοῦμεν, συμπεραίνομεν ὅτι τὸ προσὸν τοῦτο πρέπει νὰ ἔχῃ καὶ τὸ ἄτομον, ἢ τὸ γένος, ἢ τὸ εἶδος τὸ ὁποῖον μελετῶμεν.

1. Μόνος ὁ Ueberweg, ἐξ ὅσων γινώσκομεν, θέτει ὡς πρῶτον γένος τὸ τί (etwas· ἀλλὰ καὶ τὸ τί τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἦναι εἰμὴ ὄν ἢ στοιχεῖον ὄντος, ὑπάρχον ἐν τῇ φύσει ἢ ὑποτιθέμενον.

Ἔστω τὸ ἄτομον ἢ εἶδος ἢ γένος Α, καὶ θέλομεν νὰ μάθωμεν ἐὰν ἔχει τὸ προσὸν Β. Παρατηροῦμεν ὅτι Α ὑπάγεται εἰς Γ, ὅπερ ἔχει τὸ προσὸν Β, καὶ λέγομεν, ἐὰν Α εἶναι Γ, καὶ Γ εἶναι Β, ἄρα καὶ Α εἶναι Β. Ὁ συλλογισμὸς δύναται λοιπὸν νὰ παρασταθῇ ὑλικῶς διὰ τοῦ ἑξῆς διαγράμματος·

Α — Γ — Β
Α — Β

καὶ διὰ τοῦ διαγράμματος τούτου βλέπομεν ὅτι ἐν τῷ συλλογισμῷ ὑπάρχουσι τρεῖς ὅροι, Α, Γ, Β, ὅτι ὁ Γ εἶναι *μέσος* τῶν ἄλλων δύο, ὅτι ὁ Α καὶ ὁ Β εἶναι τὰ δύο *πέρατα* τοῦ συλλογισμοῦ, ἅτινα συνενοῦνται ἐν τῷ *συμπεράσματι*.

Καὶ οὗτος μὲν εἶναι ὁ *ἐξαγωγικὸς* (déductif) συλλογισμός, ὁ οὕτως ἐπονομασθεὶς ὑπὸ τῶν νεωτέρων, διότι δι' αὐτοῦ ἐξάγομεν τὸ συμπέρασμα ἐκ τῶν *προκειμένων* ἐννοιῶν, αἵτινες δυνάμει τῆς σχετικῆς αὐτῶν περιεκτικότητος περιέχουσιν αὐτό. Παρὰ τοῦτον δὲ ὑπάρχει καὶ ἑτέρου εἴδους συλλογισμός, ὁ λεγόμενος *ἐπαγωγικὸς* (inductif), περὶ οὗ θέλομεν διαλάβει μετ' ὀλίγον. Ἂς παρατηρήσωμεν ἐν τοσούτῳ ὅτι ἡ ὀρθότης τοῦ συλλογισμοῦ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ὀρθότητος τῆς κατατάξεως, διότι ἐὰν αἱ ἐν αὐτῇ ἔννοιαι δὲν ἔχουσιν ἀληθῶς τὴν σχετικὴν ἐκείνην περιεκτικότητα κατὰ τὴν ὁποίαν κατετάχθησαν καὶ δυνάμει τῆς ὁποίας ἐγένετο ὁ συλλογισμός, οὗτος εἶναι ἐξ ἀνάγκης ψευδής. Πῶς δὲ πρέπει νὰ γίνωνται αἱ κατατάξεις, ὅπως ἀντιστοιχῶσιν ἀκριβῶς πρὸς τὰς ἐν τῇ φύσει ἀληθεῖς κατατάξεις τῶν ὄντων, καὶ ποῖοι οἱ κανόνες τῶν ὀρθῶν συλλογισμῶν, ποῖα καὶ πόσα τὰ εἴδη αὐτῶν, ταῦτα πάντα διδάσκονται ἐν τῇ λογικῇ, ἤτοι ἀληθολογίᾳ.

Ἡ δὲ περὶ *ἐπαγωγῆς* καὶ *ἐπαγωγικοῦ* συλλογισμοῦ θεωρία νομίζεται τὸ σκοτεινότερον καὶ ἀτελέστερον μέρος τῆς λογικῆς, καὶ οἱ πλεῖστοι δὲν θεωροῦσι τὸν ἐπαγωγικὸν συλλογισμὸν τέλειον καὶ συμπερασματικὸν καθὸ μὴ στηριζόμενον ἐπὶ τῆς ἐλλόγου κατατάξεως καὶ τῆς σχετικῆς περιεκτικότητος γενικῶν ἐννοιῶν, ὡς ὁ ἐξαγωγικός, καὶ ἀντὶ νὰ προβαίνῃ, ὡς οὗτος, ἀπὸ τῶν γενικῶν εἰς τὰ μερικώτερα, καὶ νὰ ἐξάγῃ τὸ συμπέρασμα ἀσφαλῶς ἐκ τῶν ἐννοιῶν αἵτινες τὸ περιέχουσι, προβαίνει ἀντιστρόφως, ἀπό τινων μερικῶν γεγονότων εἰς γενικὰ συμπεράσματα, ἅτινα ὡς ἐκ τούτου πρέπει νὰ ἦναι πάντοτε ἀτελῆ καὶ ἀβέβαια. Καὶ οὐχ ἧττον παραδεχόμεθα τὰς ἐξ ἐπαγωγῆς ἀληθείας ὡς τὰς δι' ἐξαγωγῆς ἀποδειχθείσας, καὶ ἀποτελοῦσι μάλιστα τὸ πλεῖστον τῶν ἐπιστημονικῶν ἀληθειῶν. Πῶς τοῦτο; Τί εἶναι ὁ ἐπαγωγικὸς συλλογισμός;

Παρατηροῦμεν λ. χ. ὅτι ἐν τεμάχιον ὕλης διαλύεται εἰς τὸ δεῖνα ῥευστόν. Ἐπαναλαμβάνομεν τὰ πειράματα ἐπὶ πολλῶν τεμαχίων τῆς αὐτῆς ὕλης, καὶ ἀφ' οὗ βεβαιωθῶμεν διὰ ποικίλων πειραμάτων καὶ ἀντιπειραμάτων ὅτι ὅλα τὰ τεμάχια ὅσα μετεχειρίσθημεν διαλύονται, λέγομεν, ἄρα πάντα τὰ τεμάχια τῆς αὐτῆς ὕλης θέλουσι διαλυθῆ. Πῶς συμπεραίνομεν ἔκ *τινων* περὶ *πάντων*; πῶς γενικεύομεν τὰ μερικά, καὶ ἐκ τίνων γεγονότων, ὅσῳ βέβαια καὶ πολυπληθῆ καὶ ἂν ἦναι, συμπεραίνομεν περὶ πάντων; Ἐδῶ φαίνεται ὅτι δὲν ὑπάρχει σχετικὴ περιεκτικότης, δὲν ὑπάρχουσι προκείμεναι ἔννοιαι περιέχουσαι τὸ συμπέρασμα· ἀπ' ἐναντίας τὸ συμπέρασμα εἶναι πλέον ἐκτεταμένον τῶν ἐννοιῶν ἐξ ὧν ἐξάγεται, καὶ δὲν περιέχεται εἰς αὐτάς. Πῶς τοῦτο; Ποία εἶναι ἡ ἐγγύησις τῆς ἀληθείας τοῦ ἐπαγωγικοῦ συλλογισμοῦ;[1]

Ὅτε ζητοῦμεν νὰ μάθωμεν διά τινων πειραμάτων ἐὰν ἓν τεμάχιον ὕλης διαλύεται ἔν τινι ῥευστῷ, πραγματικῶς τί ζητοῦμεν; Ζητοῦμεν νὰ μάθωμεν ἐὰν τὸ τεμάχιον τοῦτο, π. χ. χρυσοῦ, ἔχει τὸ προσὸν τῆς διαλυτικότητος, δηλ. ἐὰν εἰς τὰ ἄλλα στοιχεῖα τῆς ἐννοίας τοῦ τεμαχίου τούτου δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν καὶ τὸ στοιχεῖον τῆς διαλυτικότητος. Πρὸς τοῦτο πολλαπλασιάζομεν, ποικίλλομεν, διασταυροῦμεν τὰ πειράματα, καὶ τοὺς κανόνας τῆς πειραματικῆς ταύτης μεθόδου ἔθηκαν ὁ Βάκων καὶ ὁ Νεύτων καὶ ἄριστα διερώτισε καὶ συνεπλήρωσεν ὁ Στ. Μίλλ. Ἀφ' οὗ δὲ βεβαιωθῶμεν ὅτι τὰ τεμάχια ὅσα ὑπεβάλομεν εἰς τὰ ἡμέτερα πειράματα ἔχουσι τὸ προσὸν τοῦτο, πῶς καὶ διατί συμπεραίνομεν ὅτι *πάντα* τὰ τεμάχια χρυσοῦ ὅσα ἤθελον ὑποβληθῆ εἰς τὴν αὐτὴν δοκιμασίαν πρέπει νὰ ἔχωσι τὸ αὐτὸ προσόν; Τοῦτο συμβαίνει διότι τὰ τεμάχια τοῦ διαλυθέντος χρυσοῦ, ἂν καὶ ὀλίγα καὶ μερικὰ καὶ ἀτομικά, ἀνήκουσιν εἴς τινα *γενικὴν* ἔννοιαν, ἥτις προϋπάρχει ἐν τῷ πνεύματι, καὶ εἰς ἣν προσθέτομεν τὸ νέον τοῦτο στοιχεῖον. Προϋπάρχει δὲ ἐν τῷ πνεύματι, διότι, καθὼς εἴπομεν, ἡ κατάταξις τῶν ἐννοιῶν γίνεται εὐθορμήτως ὑπὸ παντὸς ἀνθρώπου διὰ τῆς ἀφαιρέσεως, ὡς τὸ ἀποδεικνύει σὺν τοῖς ἄλλοις πᾶσα ἀνθρωπίνη διάλεκτος, γίνεται δὲ ἀκριβὴς καὶ ἔλλογος ὑπὸ τῶν ἐπιστημόνων, καὶ τότε ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ὑπάρχουσαν ἐν τῇ φύσει, καὶ ἔχει τὴν αὐτὴν ἀλήθειαν, διότι δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν ὅτι κατάταξις ὑπάρχει ἐν τῇ φύσει, καὶ ὅτι πρὸς αὐτὴν πρέπει ν' ἀντιστοιχῇ ἀκριβῶς ἡ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ. Ὅτε λοιπὸν προσθέτομεν νέον στοιχεῖον εἴς τινα γενικὴν ἔννοιαν τῆς κατατάξεως ταύτης, τὸ στοιχεῖον τοῦτο ἀληθεύει ἐξ ἀνάγκης ἐπὶ πάντων τῶν μερικῶν ὅσα περιλαμβάνονται

1. Αἱ περὶ ἐπαγωγῆς τελευταῖαι θεωρίαι ἐκτίθενται ἐν τῇ «περὶ τῆς βάσεως τῆς ἐπαγωγῆς» (Du fondement de l'induction) διατριβῇ τοῦ κ. Lachelier, καὶ ἐν τῷ πονήματι τοῦ κ. P. Janet τῷ ἐπιγραφομένῳ «τὰ τελικὰ αἴτια» (Les Causes finales).

ἐν αὐτῇ, καὶ εἰς ἕκαστον τῶν μερικῶν τούτων δυνάμεθα νὰ τὸ ἀποδώσωμεν δι' ἐξαγωγικοῦ συλλογισμοῦ ἀκριβεστάτου καὶ ἀλανθάστου, ὡς εἶναι πάντες οἱ ἐξαγωγικοὶ συλλογισμοί. Δὲν ἔχομεν λοιπὸν ἀνάγκην ν' ἀναλύσωμεν ὅλον τὸν ἐν τῷ κόσμῳ χρυσόν, ὅπως ἴδωμεν ἐὰν ἔχει ἢ μὴ τὸ νέον προσὸν ὅπερ ἀνεκαλύψαμεν ἐν ὀλίγοις αὐτοῦ τεμαχίοις. Ἐὰν ταῦτα τὸ ἔχουσι, πάντα πρέπει νὰ τὸ ἔχωσιν, ἄλλως ὁ χρυσὸς θὰ ἦτο καὶ ἐνταυτῷ καὶ κατὰ τὰ αὐτὰ δὲν θὰ ἦτο, ὅπερ ἀντιβαίνει εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ταυτότητος, ἥτις εἶναι ἡ ὑπονοουμένη βάσις παντὸς συλλογισμοῦ.—Ἡ *ἐπαγωγὴ* λοιπὸν συμπληροῦται διὰ τῆς *ἐξαγωγῆς* (καὶ τοῦτο δὲν παρετηρήθη μέχρι τοῦδε), ἔχει δύο στοιχεῖα, καὶ οὕτως εἰπεῖν, δύο στάδια, καὶ κατὰ μὲν τὸ πρῶτον γίνεται ἡ διὰ πειραμάτων ζήτησις καὶ ἐπαλήθευσις νέων προσόντων, νέων νόμων ἐπί *τινων μερικῶν*, κατὰ δὲ τὸ δεύτερον *γενικεύεται* ἡ ἀνακαλυφθεῖσα ἀλήθεια, ἀπεκδύεται τὴν μεριμνότητα, ἀνάγεται εἰς τὴν γενικὴν τάξιν εἰς ἣν ἀνήκει, ὅ ἐστιν ἀφαιρεῖται καὶ κατατάσσεται ἐν τῇ γενικῇ ἐννοίᾳ εἰς ἣν ὑπάγονται τὰ μερικά, ὅθεν ἀκολούθως ἀποδίδεται ἀσφαλῶς εἰς *πάντα* τὰ ἐν αὐτῇ περιλαμβανόμενα. Ἡ τελευταία αὕτη ἐργασία δὲν γίνεται, καὶ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνεται, ἀλλ' ἠξεύρομεν ὅτι δύναται νὰ γίνῃ πάντοτε. Ἅμα τὸ νέον στοιχεῖον διὰ τῆς ἀφαιρέσεως καὶ γενικεύσεως προστεθῇ εἰς τὴν γενικὴν ἔννοιαν, πιστεύομεν ἀδιστάκτως ὅτι νέος νόμος ἀνεκαλύφθη, καὶ ὅτι ὁ νόμος οὗτος θέλει ἀληθεύσει πάντοτε καὶ πανταχοῦ ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ὁ κόσμος καὶ δὲν ἀλλοιοῦται ἡ ἐν αὐτῷ τάξις. Ἐγγύησις τῆς ἀληθείας τῆς ἐπαγωγῆς εἶναι ἡ τάξις αὕτη καὶ ὁ θέσας αὐτὴν Θεός, καθὼς εἶναι ἐγγύησις τῆς ἐξαγωγῆς. Ἀμφότεραι λοιπὸν αἱ ἐργασίαι αὗται ἔχουσι τὴν αὐτὴν ὀντολογικὴν βάσιν καὶ τὴν αὐτὴν βεβαιότητα. Πᾶσα *ἐπαγωγὴ* συμπληροῦται δι' ἑπομένης καὶ ὑπονοουμένης *ἐξαγωγῆς*, δι' ἧς βεβαιοῦται καὶ ἀποδεικνύεται.

Ἡ ἔλλογος κατάταξις, ὁ ἐξαγωγικὸς καὶ ὁ ἐπαγωγικὸς συλλογισμός, ταῦτα εἶναι τὰ μέσα δι' ὧν μορφοῦται πᾶσα ἀληθὴς ἐπιστήμη.

Ἕκεται τὸ τέλος. Π. Βραΐλας.

Η ΚΑΛΚΟΥΤΤΑ

[Ἐκ τοῦ ἐκδοθέντος ἐν 1876 ἔτει συγγράμματος τοῦ Alfred de Bréhat.]

Μετάφρασις Ν. Δ. Λεβίδου.

Συνέχεια· ἰδὲ σελ. 503.

Η'

Δὲν ὡμίλησα περὶ τῶν ἐν Καλκούττᾳ ἐκκλησιῶν, διότι οὐδεμίαν αὐτῶν γινώσκω, δυναμένην νὰ τύχῃ τοῦ ὀνόματος οἰκοδομήματος. Τὸ ἐλάχιστον ἐκκλησίδιον τῆς ἐν Γαλλίᾳ Βρετανίας, ὑψούμενον ὑπὸ θρησκευτικώτερον ῥυθμὸν, γεννᾷ ἐπί τε τῆς καρδίας καὶ ἐπὶ τῆς φαντασίας ἐντύπωσιν ζωηροτέραν τῆς τοῦ πλουσιωτάτου καὶ μεγίστου ναοῦ τῶν διαμαρτυρομένων. Ἐὰν δὲ παραλείψωμεν τὰς ἀπαγορεύσεις τῆς πολυτελείας καὶ τῆς χρήσεως τῶν εἰκόνων, τὰς ὑπὸ τῶν θεμελιωτῶν τῆς μεταρρυθμίσεως εἰσαχθείσας, ἴσως θέλομεν ἀποδώσει τὴν αἰτίαν τῆς ἐλλείψεως ῥυθμοῦ χαρακτηριστικοῦ ἐν τούτῳ, ὅτι δηλ. τὸ δόγμα τῶν διαμαρτυρομένων εἶναι ἐκλογὴ θρησκευτικῶν καὶ ἠθικῶν διδαγμάτων μᾶλλον, ἢ θρησκεία ἐν τῇ στενῇ τῆς λέξεως ἐννοίᾳ. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ ἰσλαμισμὸς καὶ ὁ βραχμανισμὸς, κατώτεροι ἀναμφιβόλως, καὶ λόγῳ ἠθικότητος καὶ λόγῳ λογικότητος, τοῦ τῶν διαμαρτυρομένων δόγματος τυγχάνοντες, παρήγαγον ὅμως οἰκοδομήματα· διότι, καίτοι τὰ δόγματα τῶν θρησκειῶν τούτων εἰσὶ προφανῶς ἐν ἥττονι μοίρᾳ ἢ τὰ τῶν διαμαρτυρομένων, οἱ ὀπαδοὶ καὶ ζηλωταὶ ἐν τούτοις αὐτῶν θεωροῦσι τὴν πηγὴν τῶν ἰδίων δογμάτων θείαν. Παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς ἄρα ὁ Βραχμᾶς καὶ ὁ Βισχνοῦ εἰσὶ θεοί· παρὰ τοῖς μουσουλμάνοις ὁ Μωάμεθ προφήτης, ἀπεσταλεὶς παρὰ τοῦ Θεοῦ, πρὸς ὃν ὀφείλει νὰ ἐπανέλθῃ, συμμέτοχος ὢν τῆς θείας οὐσίας, ἧς ἐπὶ γῆς ὑπῆρξεν αὐτὸς ἡ ὑλικὴ παράστασις καὶ ἀντιπροσωπεία.

Πρώτιστοι δὲ τῶν διαμαρτυρομένων ναοὶ ἐν Καλκούττᾳ εἰσὶν ὁ μητροπολιτικὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἐν *Council-house street*, ὁ τῶν Κηρυγμάτων, ὁ τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ, τοῦ Ἁγίου Πέτρου καὶ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου· κατόπιν ἡ πρεσβυτεριανὴ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου ἐν *Loll-Bazar*, καὶ τέλος ἡ *Union chapel* ὑπὲρ τῶν σχισματικῶν, τῶν καλουμένων ἀνεξαρτήτων. Ἀλλὰ τὸ κατὰ πρῶτον ἐκπλῆττον τὸν τοὺς ἐν Καλκούττᾳ ναοὺς ἐπισκεπτόμενον ξένον εἰσὶν αἱ μυισόβαι (pukah), αἱ ὑπὸ τῶν *bearers*, λευκὰς στολὰς ἐνδεδυμένων, κινούμεναι καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς λειτουργίας. Ἑκάστη οἰκογένεια κέκτηται ἴδιον θρανίον, τὴν πρὸς τὸ ὁποῖον εἴσοδον ἀνοίγει ὁ κλητήρ, ὁ οὐδενὶ ἐπιτρέπων νὰ περιφέρηται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ διατάττων πάντα εἰσερχόμενον νὰ καθεσθῇ. Τοιουτοτρόπως οὐδεὶς δύναται νὰ ἀπέλθῃ πρὸ τοῦ τέλους τῆς λειτουργίας, χωρὶς νὰ ἑλκύσῃ τὰ βλέμματα καὶ νὰ δυσαρεστήσῃ πολὺ ἅπασαν τὴν ὁμήγυριν τῶν πιστῶν.

Καίτοι ὁ πληθυσμὸς τῶν καθολικῶν δὲν εἶναι πολὺς ἐν Καλκούττᾳ, συγκείμενος μόνον ἐκ Πορτογάλλων, Ἰρλανδῶν καὶ τινων Γάλλων, ὑπάρχουσιν ὅμως πέντε ἐκκλησίαι ἢ περεκκλήσια καθολικῶν· ἡ πορτογαλλικὴ ἐκκλησία τῆς Θεοτόκου κατέχει βεβαίως τὰ πρωτεῖα. Κατόπιν ἔρχονται τινες ἄλλαι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ τοῦ Ἁγίου Πατρικίου ἐν τῷ στρατιωτικῷ σταθμῷ τοῦ *Dum-Dum*. Ἔχουσι καὶ οἱ Ἕλληνες τὸν ναὸν τῆς Μεταμορφώσεως ἐπὶ τοῦ ὄ-

ρους Θαβὼρ, ἐν ὁδῷ Ἀμρατολλάχ. Παραλείπω τέλος πλεῖστα παρεκκλήσια τῶν πολυαρίθμων αἱρέσεων τῶν διαμαρτυρομένων, ἅτινα δὲν ἀναγράφω ἐν τῇ παρούσῃ στατιστικῇ.

Ἂν καὶ ἡ σύνεσις τοῦ διοικητοῦ δὲν ἐνθαρρύνει καταφανῶς τοὺς διαμαρτυρομένους ἱεραποστόλους, ὁ ζῆλος ὅμως τῶν πολυαρίθμων βιβλικῶν θρησκευτικῶν ἑταιριῶν τῆς Ἀγγλίας ἢ τῆς Βεγγαλίας φροντίζει δι' αὐτῶν πάσῃ δυνάμει περὶ τοῦ προσηλυτισμοῦ. Ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματα δὲν εἶναι ἀνάλογα τῶν δαπανῶν, διότι οἱ Ἰνδοὶ, καίπερ χαῦνοι καὶ ἀπαθεῖς, συγχρόνως δὲ καὶ πλεονεκτικοὶ ἐν ταῖς τοῦ βίου περιστάσεσιν ὄντες, δεικνύουσιν ἐντούτοις ἀφιλοκέρδειαν καὶ δραστηριότητα, ἐν ἄλλαις λέξεσι δύναμιν καὶ σταθερότητα ἀπιστεύτους, προκειμένου περὶ τῆς θρησκείας αὐτῶν. Τοσοῦτον μάλιστα φοβοῦνται μήπως ζητηθῇ ἡ μεταβολὴ τῆς θρησκείας τῶν ἰδίων τέκνων, ὥστε ἡ ὑπόνοια ἁπλῶς αὕτη ἀρκεῖ, ἵνα ἐμποδίσῃ τοὺς γονεῖς νὰ ἀποστέλλωσι τὰ τέκνα αὐτῶν εἰς τὰ πολυάριθμα σχολεῖα, τὰ ἱδρυθέντα καὶ συντηρούμενα ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας. Τὸ δ' ἐνισχύον τὰς τοιαύτας ὑπονοίας κυρίως εἶναι, ὅτι ἐν τοῖς μακρὰν κειμένοις χωρίοις πρὸ πάντων τὸ ἐπάγγελμα τοῦ διαμαρτυρομένου διδασκάλου καὶ ἱερέως συνενοῦται ἐν τῷ αὐτῷ προσώπῳ. Πλὴν τοσοῦτον ἐπιτηδείως προφυλάσσεται καὶ ἐπέχει ἡ Ἑταιρία, ὥστε οἱ ὑπάλληλοι αὐτῆς διατάσσονται οὐ μόνον νὰ ἀποφεύγωσιν ἐπιμελῶς πᾶν τὸ δυνάμενον νὰ κινήσῃ τὴν ὑποψίαν τῶν Ἰνδῶν ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἀλλὰ καὶ νὰ παραλείπωσι πάντα τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα ἐν τοῖς παρ' αὐτῆς ὑπὲρ τῶν ἰθαγενῶν συντηρουμένοις σχολείοις.

Μόνον οἱ παρίαι καί τινες ἐκ τῶν κατωτάτων τάξεων γίνονται χριστιανοὶ, τοῦθ' ὅπερ ἐπὶ πολὺ θέλει συντελέσει, ἵνα παρακωλύῃ βραχμάνας τινὰς καὶ Ἰνδοὺς νὰ μεταβάλωσι τὴν ἰδίαν θρησκείαν. Οἱ Ἰνδοὶ, οἱ τὰς τάξεις παραδεχόμενοι, δυσκόλως θέλουσι συγκατανεύσει νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἰσότητα, ἣν ἀνακηρύττει ἡ χριστιανικὴ θρησκεία —«Ἂν ὁ Θεός σου δὲν γινώσκῃ τὴν μεταξὺ βραχμάνος καὶ ἀκαθάρτου παρίᾳ διαφορὰν, ἃς μοῦ λείψῃ ἡ θρησκεία σου,» — ἀποκρίνονται πολλάκις τοῖς ἱεραποστόλοις. Οἱ Ἰνδοὶ ἐπὶ πλέον δυσκόλως ἐννοοῦσιν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ὃν εἶδον τὴν πρωΐαν περὶ τὴν ἀγδόην ὥραν ἔν τινι γραφείῳ ἐμπορικῷ, δύναται ἐξαίφνης τὴν δεκάτην νὰ μεταβληθῇ εἰς ἱερέα, ἐντεταλμένον νὰ ἐξηγήσῃ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Ἑπομένως, ὡς παρετήρησεν ἤδη ὁ Jacquemont, ἃς μὴ κατηγορηθῇ τις ἐπὶ μεροληψίᾳ, ἂν ἰσχυρισθῇ, ὅτι οἱ καθολικοὶ ἱερεῖς εἰσὶ καταλληλότεροι πρὸς προσηλυτισμὸν ἐκ τε τῆς συγκεντρώσεως πασῶν τῶν δυνάμεων αὐτῶν εἰς ἕνα καὶ μόνον σκοπὸν, καὶ ἐκ τῆς ἀπολύτου ἐλλείψεως παντὸς οἰκογενειακοῦ συμφέροντος, δυναμένου νὰ περισπάσῃ αὐτούς. Ἔπειτα τὸ πνεῦμα τῶν Ἰνδῶν, φύσει ῥεμβὸν ὂν καὶ πρὸς τὴν ποίησιν ἀποκλίνον, πρὸς τὴν ὕψωσιν τῆς ψυχῆς εἰς τὰ θεῖα, ἀγαπᾷ πᾶν τὸ μυστηριῶδες καὶ τὸ ἐμφαῖνον τὸ ἄπειρον, δυσκόλως ἄρα συμπαθεῖ τῇ παγετώδει καὶ αὐστηρᾷ θρησκείᾳ τῶν τῆς Βεγγαλίας κατακτητῶν. Αἱ πομπαὶ τοὐναντίον καὶ τὰ μυστήρια τοῦ καθολικισμοῦ ἁρμόζουσι μᾶλλον τῷ ἀνατολικῷ χαρακτῆρι. Ὅθεν οἱ καθολικοὶ ἱερεῖς, ἂν καὶ πτωχοὶ καὶ ὀλίγον ὑποστηριζόμενοι, ἀναλόγως ὅμως ποιοῦσι πλείονας προσηλύτους, ἢ οἱ διαμαρτυρόμενοι ἱεραπόστολοι. Μικροῦ δεῖν ἐλησμόνουν τοὺς ἀναβαπτιστὰς ἱεραποστόλους, οἵτινες, διατρέχοντες πᾶσαν τὴν Βεγγαλίαν, εἰσὶν οἱ μᾶλλον φιλοπράγμονες καὶ οἱ δραστηριώτεροι πάντων.

Ὁ ἐπίσκοπος τῶν διαμαρτυρομένων διαμένει ἐν Καλκούττᾳ, ἔνθα ἡ κυβέρνησις φροντίζει περὶ τῆς ἀξιοπρεποῦς αὐτοῦ παραστάσεως, ἀναλόγως τοῦ ἐξόχου ἀξιώματος, ὅπερ κατέχει. Ὁ τῶν καθολικῶν τοὐναντίον ἐπίσκοπος ἐν Βεγγαλίᾳ ζῇ πενιχρῶς σχεδὸν ἐν Ἀγρᾷ, ὑποφέρων μετὰ καρτερίας ἀθλιότητα καὶ δυστυχίαν, συγκινήσασαν καὶ αὐτὸν τὸν ἡμέτερον σκεπτικὸν Jacquemont. Ὁ καθολικὸς κλῆρος ἐν Ἰνδίαις ἀπετελεῖτο ἄλλοτε ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ἐκ Πορτογάλλων, γεννηθέντων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν Ἰνδοστάνῃ, *half-cast*, ὡς λέγονται ἐν Βεγγαλίᾳ. Συνέβαινε δὲ τότε πολλάκις οἱ ἱερεῖς ἐκεῖνοι, ἀπομακρυνόμενοι τῶν προϊσταμένων αὐτῶν εἰς χώρας ἑκατοντάδας λευγῶν ἀπεχούσας, καὶ ὑποκύπτοντες εἰς τὴν ἐπήρειαν τῶν ἀνειμένων ἠθῶν τοῦ τόπου, νὰ λησμονῶσί τινας τῶν ἐπιβεβλημένων τῇ τάξει αὐτῶν ὑποχρεώσεων. Ἀλλὰ μετὰ πεντηκοντατετίαν ἡ κατάστασις αὕτη τῶν πραγμάτων ἐντελῶς μετεβλήθη. Πολυάριθμοι λοιπὸν ἱεραπόστολοι, ἐκπεμπόμενοι ἐξ Εὐρώπης, κυρίως Γάλλοι καὶ Ἰρλανδοὶ, ἢ Ἱσπανοὶ, Πορτογάλλοι καὶ Ἰταλοὶ, διεχύθησαν καθ' ἅπασαν τὴν Ἰνδοστάνην, ὡς ἐκ τῶν εὐσεβῶν δὲ τούτων προμάχων τῆς πίστεως ὁ καθολικὸς κλῆρος τῆς Βεγγαλίας ἀνεγεννήθη μετὰ ταχύτητος θαυμασίας. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ Ἄγγλοι πρῶτοι πρέπει νὰ σεβασθῶσι τὴν θαρραλέαν ἀφοσίωσιν καὶ τὴν αὐταπάρνησιν τῶν ἡμετέρων ἱεραποστόλων. Διότι οἱ δυστυχεῖς οὗτοι ἱερεῖς, διαμένοντες ἐξόριστοι ἐν χώραις ἀγρίαις καὶ ἐνίοτε νοσώδεσι, δὲν ἔχουσι στήριγμα ἄλλο εἰμὴ τὴν πίστιν, συγκοινωνίαν ἄλλην εἰμὴ τὴν μετὰ τῶν νεοφωτίστων καὶ σπανίως μετ' ἰρλανδικῆς τινος οἰκογενείας, τοῦθ' ὅπερ εἶναι εὐτύχημα μέγα δι' αὐτούς. Καὶ πολλοὶ μὲν τῶν εὐσεβῶν τούτων μαρτύρων καταστρέφονται καὶ καταβάλλονται ὡς ἐκ τῆς ἐπηρείας τοῦ κλίματος, τῶν μόχθων καὶ τῶν παντοίων στερήσεων, ἄλλοι δὲ διαδέχονται τούτους παρευθὺς, ἵνα ζήσωσιν ὁμοίαν ζωὴν, καὶ ἀποθάνωσιν ὁμοιον θάνατον.

Ἡμέρας τινὰς μετὰ τὴν εἰς Καλκούτταν ἄφιξίν μου ἐπεσκέφθην Ἰρλανδόν τινα, παρ' ᾧ συνήντησα τρεῖς ἱεραποστόλους, οἵτινες ἐπανήρχοντο ἐκ Χάουτς (Hauts). Τὸ κεκυρτωμένον αὐτῶν σῶμα, ἡ ἰσχνὴ μορφὴ ὡς ἔκ τε τῆς ἀσθενείας καὶ τῶν στερήσεων, τὸ δέρμα τὸ ἐκ μὲν τοῦ πυρετοῦ χλωρὸν, ἐκ δὲ τοῦ ἡλίου κεκαυμένον, ἡ ἀνεξικακία τοῦ ἤθους, ἡ θλιβερὰ αὐτῶν φυσιογνωμία, τὰ πάντα ὑπεδήλουν δεινὰ παθήματα. Ἀληθῶς ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν ταλαιπώρων τούτων μαρτύρων τὰ δάκρυα ἔρρεον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν. Καὶ ὁ μὲν τῶν ἱεραποστόλων, ὡς μοὶ εἶπον, ἦν ἐξ εὐγενοῦς καὶ πλουσίας οἰκογενείας τῆς Λισαβόννης ὁ δὲ, Ἰρλανδὸς ὤν, ἐμαθήτευσεν ἐν γαλλικῇ ἱερατικῇ σχολῇ, ἐν ᾗ ἐδέχθη καὶ τὸ κληρικὸν σχῆμα· καὶ ὁ τρίτος ἐκ τῆς ἐν Γαλλίᾳ Βρετανίας, ὡς ὁ γράφων τὴν παροῦσαν περιήγησιν, ἦν υἱὸς γεωργοῦ. Αἱ γεωργικαὶ γνώσεις συνετέλεσαν ὑπὲρ αὐτοῦ πολὺ παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς, ὡς μοὶ διηγήθη. Διότι, διανέμων τοῖς ἰθαγενέσι σπόρους ἐκ τοῦ κήπου, τοῦ περικυκλοῦντος τὴν μικρὰν αὐτοῦ καλύβην, καὶ τὸν τρόπον τῆς καλλιεργείας διδάσκων, κατέκτησε τὴν συμπάθειαν αὐτῶν, φοιτώντων εἰς ἀκρόασιν τοῦ θείου λόγου.

Οἱ τρεῖς ἱεραπόστολοι οὐδὲν ἄλλο ἐπεθύμουν ἢ νὰ ἐπανέλθωσι παρὰ τοῖς ἰθαγενέσι. «Προτιμῶ νὰ μὲ ἀφήσωσι νὰ ἀποθάνω ἐν μέσῳ τῶν πτωχῶν μου Ἰνδῶν, μοὶ ἔλεγεν ὁ συμπολίτης μου. Πιστεύεις, ὅτι λυποῦμαι, ἀφήσας τὸν κῆπόν μου, οὗτινος δὲν ἔφθασα νὰ κλαδεύσω τὰ δένδρα πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς μου;»

Ἔμαθον, ὅτι, ἀνακληθεὶς ὁ ἱεραπόστολος οὗτος εἰς Εὐρώπην, ἀπεστάλη κατόπιν εἰς τὴν Ἀμερικήν. Ὁ Πορτογάλλος ἀπέθανεν ἐν Καλκούττᾳ, ἀφοῦ δεινῶς ἠσθένησεν ἐπὶ τρεῖς σχεδὸν μῆνας. Ὁ μόνος δὲ ἐπιστρέψας παρὰ τοῖς ἰθαγενέσιν Ἰνδοῖς ἦν ὁ Ἰρλανδός.

Ἐπίτηδες ὡμίλησα περὶ τῶν ἐν Ἰνδικῇ εὐρωπαϊκῶν θρησκευμάτων. Παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς τὰ πάντα ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς θρησκείας, τοῦ μόνου δεσμοῦ ἐθνότητος, ὑφισταμένης καὶ διατηρουμένης ὡς ἐκ τῆς φανατικῆς αὐτῶν προσηλώσεως εἰς τὰ θρησκευτικὰ αἰσθήματα. Ὅταν ἄρα ἐν τῷ ἀπωτάτῳ ἴσως, ἀλλ' ἀναποφεύκτῳ κατ' ἐμὲ μέλλοντι, συνεπείᾳ τῆς ἀπολύτου ταύτης σχέσεως τῶν ἐγκοσμίων πρὸς τὰ πνευματικὰ πράγματα, οἱ Ἰνδοὶ παραδεχθῶσι θρήσκευμα νέον, θέλουσι συμπαραδεχθῇ ἐξ ἀνάγκης καὶ πάσας τὰς ἄλλας ἠθικάς τε καὶ πολιτικὰς ἰδέας ἐκείνων, παρ' ὧν παρέλαβον καὶ τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις. *Ἠθικὴν* λοιπὸν ἐθνικότητα θέλουσι δεχθῇ τὴν τοῦ ἱεραποστόλου, ὅστις, καταργῶν τὸν θρησκευτικὸν, ἀστυκὸν καὶ ἠθικὸν κώδηκα τοῦ Βισχνοῦ, θέλει πληρώσει τὰ κενὰ ἅπερ ἐπήνεγκεν εἰς τὴν ψυχὴν, εἰς τὸ πνεῦμα καὶ εἰς τὴν καρδίαν τῶν Ἰνδῶν· εἰς τὴν ποιητικὴν λατρείαν τοῦ Βραχμᾶ θέλει ὑποκαταστήσει τὰ δόγματα, τοὺς νόμους, τὰ ἤθη καὶ τὰς συνηθείας τῆς ἰδίας πατρίδος.

Καὶ αἱ σκέψεις αὗται χρήζουσιν ἀναλύσεως εὐρυτέρας· βαίνομεν πρὸς ἐποχὴν, καθ' ἣν αἱ κατακτήσεις τῶν ἄλλων ἰδεῶν καὶ τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων ἀμιλλῶνται κατ' ἄλλον ἐνδιαφέροντα ἐπίσης τρόπον πρὸς τὰς στρατιωτικὰς κατακτήσεις. Ἀφαιρουμένης μάλιστα πάσης ἰδέας θρησκευτικῆς, καὶ περιοριζομένων τῶν σκέψεων ἡμῶν ἁπλῶς εἴς τε τὴν πολιτικὴν καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν, νομίζω, ὅτι ὠφέλιμον ἤθελεν εἶσθαι ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις σπουδαιότατα νὰ ἀσχοληθῇ περὶ τῶν ἐν Ἰνδοστάνῃ ἡμετέρων ἱεραποστόλων. Πολλὰ ἀναμφιλέκτως θέλουσι παρέλθει ἔτη, πρὶν ἢ θερίσωμεν τοὺς καρποὺς, οὓς σήμερον θέλομεν σπείρει ἐν ταῖς ἀπωτάταις ἐκείναις χώραις ἀλλὰ, προκειμένου περὶ ζητημάτων τοσοῦτον σπουδαίων, κυβέρνησις ὀξυδερκὴς καὶ προνοητικὴ ὑπολογίζει οὐχὶ κατὰ ἔτη, ἀλλὰ κατ' αἰῶνας.

Πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι οἱ Ἄγγλοι λόγῳ πολιτικῆς προνοίας καὶ ἀγώνων μεθ' ὑπομονῆς ὡς ἐπίσης καὶ οἱ Ἀμερικανοὶ, γινώσκουσι κάλλιστα νὰ συνδέωσι τοὺς πολιτικοὺς καὶ ἐμπορικοὺς ὑπολογισμοὺς πρὸς τὸ θρησκευτικὸν ζήτημα. Παρ' αὐτοῖς τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα ἐπίσης καὶ τὸ θρησκευτικὸν ἐνθαρρύνει τὰς βιβλικὰς ἑταιρίας καὶ ἐπαρκεῖ πρὸς τὰς δαπάνας αὐτῶν. Οἱ τῶν διαμαρτυρομένων ἄρα ἱεραπόστολοι τυγχάνουσιν οἱ σκαπανεῖς οὐχὶ μόνον ὑπὲρ τοῦ δόγματος τῶν διαμαρτυρομένων, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τοῦ ἐμπορίου, συνεπείᾳ δὲ τούτου καὶ ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς τοῦ Κράτους.

Ἕπεται συνέχεια.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΟΡΑΗ

[Ἡ ἑπομένη μελέτη εἶναι βιβλιογραφία γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ K. Marc Monnier ἐπὶ τῶν πρό τινος χρόνου ἐκδοθεισῶν ἀνεκδότων ἐπιστολῶν τοῦ Κοραῆ (Lettres inédites de Coray, 1 τόμ. εἰς 8ον. Paris, Firmin-Didot, 1877), καὶ δημοσιευθεῖσα ἐν τῷ *Journal des Débats* τῇ 27 Ἰουλίου 1877. Ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ κυρίως ὁ γράψας ἠθέλησε νὰ χαρακτηρίσῃ τὸ ἦθος τοῦ Κοραῆ, ἐξάγων ἐκ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ τὰ περὶ τούτου συμπεράσματα. Κείτοι δὲ νομίζομεν ὅτι ἐπιτυχοῦ ὁ K. Monnier δὲν ἐπέτυχεν εἰς τὸν χρωματισμὸν τοῦ ἤθους τοῦ Κοραῆ, οὐχ ἧττον μεταφράσαντες δημοσιεύομεν ταύτην ὡς ἀνάγνωσμα διαφέρον ἀναγνώστας Ἕλληνας.] Σ. τ. Δ.

«Ὁ Κοραῆς», ἔγραφεν ὁ Παῦλος Λουδοβίκος Κουριέρος εἰς τὰ μέλη τῆς *Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν*, «εἶναι εἷς τῶν πρώτων ἀνδρῶν, οἵτινες ἔλαβον θέμα τῶν φιλολογικῶν αὐτῶν μελετῶν τὰ γραπτὰ μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος· οὐδεὶς κατέστη περιωνυμώτερος τούτου· τὰ ἀπειράριθμα αὐτοῦ συγγράμματα, καίπερ μὴ ὄντα ἐστερημένα ἐλλείψεων, θαυμάζονται

»ὑπὸ πάντων τῶν δυναμένων νὰ φέρωσιν ἐπ' αὐ»τῶν κρίσιν. Ὁ Κοραῆς εὐτυχὴς καὶ ἥσυχος ἐπὶ »κεφαλῆς τῶν Ἑλληνιστῶν, πατριάρχης ἐν ἑνὶ »λόγῳ τῶν λογίων τῆς Ἑλλάδος καὶ πανταχοῦ »τιμώμενος ὑπὸ παντὸς δυναμένου ν' ἀναγνώσῃ »τὸ *ἄλφα* καὶ τὸ *ὠμέγα*, ὁ Κοραῆς ἠθέλησέ ποτε »νὰ γίνῃ μέλος τῆς Ἀκαδημίας.» Ποῖος εἶναι λοιπὸν αὐτὸς ὁ σοφὸς, τὸν ὁποῖον ἐτοποθέτησε τόσον ὑψηλὰ ὁ σατυριστὴς, ὁ τὸν θαυμασμόν του μὴ ἀπονέμων εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχε, τὸν ὁποῖον οἱ Ἕλληνες τιμῶσιν ἔτι καὶ νῦν ὡς ἕνα τῶν ἀνορθωτῶν τῆς ἐθνικότητός των; Οἱ πολλοὶ ἐγνώριζον αὐτὸν ἄλλοτε· ἀλλ' ἡ μνήμη τῶν νεκρῶν ταχέως ἐξαφανίζεται, ὅταν οὗτοι δὲν ὑπῆρξαν ἥρωες θορυβώδεις, ἀλλ' ἔσχον μόνον τὴν φιλοδοξίαν νὰ ὑπηρετήσωσι τὴν πατρίδα των διὰ τῆς ἐπιστήμης.

Τὸ ὑπὸ τὰς ὄψεις βιβλίον διεγείρει τὴν ἀγάπην ἡμῶν πρὸς τὸν ἀγαθὸν ἐκεῖνον ἄνδρα, ὁ ὁποῖος ἐπάλαισεν ὑπὲρ τὰ 80 ἔτη κατὰ τῆς πτωχείας καὶ τῆς ἀσθενείας, καὶ ὁ ὁποῖος, ἀγαπῶν τὴν Ἑλλάδα κατ' ἰδιάζοντα τρόπον, εἰργάσθη ἀνενδότως ὑπὲρ τῆς ἀναγεννήσεως αὐτῆς δημοσιεύων, διορθῶν καὶ σχολιάζων κείμενα ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων.

Ὁ τόμος οὗτος εἶναι συναγωγὴ ἐπιστολῶν ἀνεκδότων πεμφθεισῶν ὑπὸ τοῦ Κοραῆ εἰς τὸν Chardon de la Rochette καὶ εἰς ἑτέρους λογίους (Villoison, Thurot, Boissonade, Barbié du Bocage, Firmin Didot). Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται ἔμελλον νὰ δημοσιευθῶσιν ὑπὸ τοῦ Brunet de Presles καὶ ἀφιερωθῶσιν εἰς τὸν Ἀμβρόσιον Φιρμῖνον Διδότον, ὁ ὁποῖος, ὡς γνωστὸν, ὑπῆρξεν ἔνθερμος τῆς Ἑλλάδος φίλος καὶ μαθητὴς τοῦ Κοραῆ. Ὁ θάνατος ἀμφοτέρων τούτων τῶν Ἑλληνιστῶν διέκοψε τὸ ἀρξάμενον ἔργον, ὅπερ ὅμως ἐπανελήφθη μετὰ ζήλου ὑπὸ τῶν ΚΚ. E. Egger καὶ M. le marquis de Queux de Saint-Hilaire, ὅστις πρῶτος ἔμαθε τὴν ὕπαρξιν τῶν ἐπιστολῶν τούτων καὶ ἀπέκτησεν, ὅπως προσφέρῃ εἰς τὸ δημόσιον. Μετὰ τὰς ἐπιστολὰς οἱ ἐκδόται ἀνετύπωσαν κατὰ πρῶτον καὶ πονήματα πολλὰ τοῦ Κοραῆ: τὴν *Διατριβήν του περὶ τῆς μυστικῆς διαθήκης τῶν Ἀθηναίων*, τὸ *Ὑπόμνημα περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ πολιτισμοῦ ἐν Ἑλλάδι τῷ 1803* καὶ τὰς *Λατινικὰς αὐτοῦ θέσεις ἐπὶ ἰατρικῶν ζητημάτων*.

Τὸ πλεῖστον τῶν ἐπιστολῶν τούτων περιέχει καθαρῶς φιλολογικὰ ζητήματα καὶ ἀπευθύνεται εἰς πολυμαθεῖς ἄνδρας. Διὸ καὶ ἀνωφελὲς νομίζομεν νὰ ποιήσωμεν περὶ τούτων ἐνταῦθα λόγον. Ἀντὶ τούτου ὅμως *ὁ βίος τοῦ ἐξόχου ἀνδρὸς διὰ τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ, καὶ μᾶλλον διὰ τοῦτον ἢ διὰ τὴν ἐπιστήμην, ἐλπίζομεν ὅτι θέλει εἶσθαι διαφέρον ἀνάγνωσμα* διὰ τοὺς ἡμετέρους ἀναγνώστας.

Ὁ Κοραῆς ἐγεννήθη ἐν Σμύρνῃ τὴν 27ην Ἀπριλίου 1748 ἐκ πατρὸς, ὅστις δὲν ἦτο μὲν λόγιος, ἀλλ' εἶχε νοῦν καὶ ἠγάπα τὴν πατρίδα του. Ἡλίκος ὢν ἐπέμφθη εἰς τὸ σχολεῖον, ὅπου ἐδιδάχθη ὑπὸ τὴν ῥάβδον τοῦ διδασκάλου τὰ πρῶτα γράμματα, ἐξῆλθε δ' ἐνωρὶς χάρις εἰς τὴν ἐπιμέλειάν του, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας ἔλαβε καὶ πολύτιμον κληρονομίαν, τὰ βιβλία τοῦ πρὸς μητρὸς αὐτοῦ πάππου Διαμάντη Ῥύση, ἀνδρὸς ἔχοντος χροιάν τινα μαθήσεως. Μεταξὺ τῶν βιβλίων ἐκείνων ὑπῆρχεν εἷς Στράβων μετὰ λατινικῶν σημειώσεων τοῦ Κασαυωνίου· ὁ δὲ νέος Κοραῆς ἐλυπεῖτο μὴ δυνάμενος νὰ νοήσῃ τὰς σημειώσεις ἐκείνας. Οὐδεὶς ἐγνώριζε τὴν Λατινικὴν ἐν τῇ πατρίδι του πλὴν τῶν Ἰησουιτῶν, «αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἰησοῦ», ὡς ὠνόμαζεν αὐτοὺς, ἀλλὰ δὲν ἤθελε νὰ διδαχθῇ ἐν τῇ σχολῇ των. Ἔμαθε λοιπὸν τὴν Ἰταλικὴν καὶ τὴν Γαλλικὴν διὰ νὰ πλησιάσῃ τῇ Λατινικῇ, βραδύτερον ἔμαθε τὴν Ἑβραϊκὴν διὰ νὰ πλησιάσῃ τῇ Ἀραβικῇ, μὴ θέλων νὰ διδαχθῇ τὴν γλῶσσαν ταύτην ἀπὸ τῶν Τούρκων, τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος του. Εὐτυχῶς συνῆψε γνωριμίαν πρὸς τὸν Βερνάρδον Κέουν, εὐπαίδευτον διαμαρτυρούμενον, ἱερέα τοῦ προξένου τῆς Ὁλλανδίας· οὗτος μὴ ὢν οὔτε Τοῦρκος, οὔτε Ἰησουΐτης, ὡς ἐκ προνοίας ἀπεκαλύφθη εἰς τὸν νέον Ἑλληνιστὴν καὶ ἐδίδαξεν αὐτὸν τὴν Λατινικὴν, ἀντὶ τῆς ὁποίας ἐδιδάχθη παρὰ τούτου τὴν προφορὰν τῆς Ἑλληνικῆς.

Μετὰ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ὁ νέος Κοραῆς ἀνεχώρησεν εἰς Ἀμστελόδαμον, ὅπου ὁ πατήρ του, τὴν ἐμπορίαν μετερχόμενος, ἀπέστειλεν αὐτὸν χάριν ἐμπορίου· ἀλλὰ τὰ γράμματα προσείλκυον πλειότερον τὸν Κοραῆν, ὁ ὁποῖος ἠγάπα τὴν γλῶσσάν του καὶ τοὺς συγγραφεῖς της. Ἐπανῆλθεν εἰς Σμύρνην, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ διαμείνῃ αὐτόθι ἐπὶ πολύ· ἡ Εὐρώπη εἵλκυεν αὐτὸν καὶ δὴ ἡ Γαλλία, ὅπου μετέβη προτιθέμενος νὰ σπουδάσῃ τὴν ἰατρικὴν, ὅπερ καὶ ἔπραξε μεταβὰς εἰς Μον-Πελιέ. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ διέτριψεν ἓξ ἔτη, ὕστερον δὲ ἀποκατέστη ἐν Παρισίοις καὶ ἐντεῦθεν χρονολογοῦνται αἱ πλεῖσται τῶν ἐπιστολῶν του. Ἂς διέλθωμεν μίαν ἐκ τῶν μᾶλλον διαφερουσῶν, ἥτις ἐξεικονίζει καλῶς τὸν ἄνδρα. Δὲν φέρει χρονολογίαν, ἀλλ' εἶναι πιθανῶς τοῦ 1791. Ὁ Κοραῆς ἔζησεν ἐν Γαλλίᾳ, καθ' οὓς χρόνους διετέλει αὕτη ἐν πλήρει ἐπαναστάσει.

«Ἐθεώρησα, γράφει, τὴν καλλιτέραν δυνατὴν »κυβέρνησιν ὡς ἀναγκαῖον κακὸν, εἰς τὸ ὁποῖον »οἱ ἄνθρωποι ὑποτάσσονται ὅπως ἀποφύγωσι »δεινότερα δυστυχήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἤθελον »περιπέσει ὡς ἐκ τῆς ἀφροσύνης αὐτῶν καὶ »ὑπερηφανείας.»

Ἐζήτει πρὸ πάντων νὰ ἔχῃ δι' ἑαυτὸν ἀπόλυτον αὐτοβουλίαν, «τὴν χίμαιραν ταύτην, ἔγραφεν, ἥτις μὲ καταβιβρώσκει καὶ καταναλίσκει καθ' ἑκάστην. Ἡ ἐλαχίστη στενοχωρία εἶναι δι' ἐμὲ ἀληθὲς μαρτύριον, τὸ ἐλάχιστον »ἐμπόδιον ἐν τῇ ἀσκήσει τῶν φυσικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεών μου, εἶναι ἀληθὴς τυραννία· »κατὰ τὰς ἀρχὰς δὲ ταύτας ἐνεργῶν καθ' ὅλον »τὸ διάστημα τῆς ζωῆς μου ἀπέφυγα ὅσον τὸ »ἐπ' ἐμοὶ πᾶσαν ἀφορμὴν, ἥτις ἤθελε μὲ βιάσει »νὰ ἐκτεθῶ ἐνώπιον δικαστοῦ, ἄρχοντος τῆς »πολιτείας ἢ οἱουδήποτε δημοσίου λειτουργοῦ. »Ἡ ὑψηλὴ αὐτῶν θέσις, ἀναγκαία ἀναμφιβόλως »διὰ τὴν κοινωνικὴν τάξιν, καὶ ἡ σκέψις τοῦ νὰ »λάβω παρ' αὐτῶν διαταγὰς, ἴσως δὲ καὶ ἐπι»πλήξεις, μὲ κατετάραττον.»

Τοιαύτας ἀρχὰς πρεσβεύων ἐγκατέλιπε τὸ ἐμπόριον· ὁ ἀγροῖκος αὐτοῦ χαρακτὴρ δὲν συνεβιβάζετο μετὰ τῶν πελατῶν του. Ἐν Παρισίοις δὲ πρὸ πάντων, ἔνθα ἤρχισε παραδίδων μαθήματα ὅπως ζῇ, ὑπέβαλλε τὴν φυσικὴν αὐτοῦ ὑπερηφάνειαν εἰς σκληρὰν δοκιμασίαν. Ἡ ἡμέρα καθ' ἣν ἔλαβεν εἰς χεῖρας τὰ πρῶτα διδακτρα ὑπῆρξε δι' αὐτὸν ἡμέρα πένθους. Ἦλθεν ἡ δημοκρατία καὶ εὑρέθη ἐγγεγραμμένος ἀκουσίως καὶ ἐν ἀγνοίᾳ του μεταξὺ τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς Γαλλίας· ἀλλ' ἦτο ἀσθενὴς καὶ κάτισχνος· ἔπτυεν αἷμα ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας μέχρι τοῦ ἑξηκοστοῦ ἔτους. Ἡμέραν τινὰ ἀναγκασθεὶς νὰ πορευθῇ εἰς τὴν ἀστυνομίαν ὅπως λάβῃ διαμονητήριον, τοσοῦτον ἐταράχθη, ὥστε ἔπαθεν ἡ ὑγεία του· «ἐρωτήσεις ἐπὶ τοῦ ὀνό»ματός μου, τοῦ ἐπιθέτου, τῆς ἡλικίας, τοῦ ἐ»παγγέλματος, τῆς πατρίδος· ἀλλ' ὅλα ταῦτα »δὲν ἦσαν τίποτε, ἂν καὶ πολὺ μὲ δυσηρέστη»σαν,» γράφει ἐν μιᾷ τῶν ἐπιστολῶν του, «ἀλλ' »ἔπρεπε νὰ αἰσθανθῶ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἠσθάνθην »ὅταν ἐπεχείρησαν νὰ περιγράψωσι τὰ χαρα»κτηριστικά μου· μὲ ἐκύτταζαν ἀσκαρδαμυκτί, »μὲ κατεμέτρησαν ἀπὸ κορυφῆς μέχρι ποδῶν »ὡς ἀχθοφόρον ζῶον, ὅπως καταγράψωσιν εἰς »τὰ χρονικὰ τῆς δημοκρατίας τοὺς ὀφθαλμοὺς, »τὰς μαύρας ὀρφῦς καὶ τὸ ὑπερμέγεθες στόμα »μου.»

Εἶχε τῳόντι πρόσωπον ἄσχημον, σωκρατικὴν μορφὴν, λέγει ἀρχαῖος ὑπάλληλος τῆς Γενεύης, ὁ Κ. Πρεβόστ-Καῖλὲ, τοῦ ὁποίου ὁ πατὴρ Ἑλληνιστὴς καὶ φυσιοδίφης ἦτο εἷς τῶν μᾶλλον ἀφοσιωμένων φίλων τοῦ Κοραῆ. Ὁ δυστυχὴς σοφὸς δὲν ὡμοίαζε κατ' οὐδὲν πρὸς τοὺς νέους τοῦ Πλάτωνος, τοὺς τόσον ποιητικῶς περιγραφέντας ὑπὸ τοῦ Κ. Taine. Ἡ μακρὰ *ῥεδιγκότα*, τὴν ὁποίαν ἔφερε παρὰ τὸν σωρμὸν ἔδιδεν αὐτῷ ψευδὲς ἦθος καλογήρου. Ὠμίλει ἄνευ παραπόνου περὶ τῶν ἀναγκῶν του, μετὰ πολλῆς δὲ χαρᾶς δὲ περὶ τῶν σπουδῶν του· καὶ ἐν τούτοις δὲν ἦτο ἐγωϊστής. «Ὀμνύω περὶ τούτου, »ἔλεγεν, εἰς τὴν σκιὰν τοῦ Σωκράτους, τοῦ φι»λανθρωποτέρου ἀνδρὸς, ὅστις ὑπῆρξέ ποτε. »Δὲν φοβοῦμαι, οὐδὲ ἀποστρέφομαι τὴν τυραν»νίαν, ἀλλὰ μόνον ἐν τῇ περιπτώσει, καθ' ἣν »πιστεύω ὅτι ἐγὼ εἶμαι τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς· »τὸ αὐτὸ πρᾶγμα καὶ χείριστον ἔτι μοὶ συμ»βαίνει, ὅταν βλέπω τοὺς ἄλλους πάσχοντας· »πρὸ πάντων δὲ ὅταν δὲν δύναμαι νὰ ἐκδικηθῶ »αὐτούς. Τὴν ἀξιομνημόνευτον ἡμέραν τῆς »λεηλασίας τῶν παντοπωλείων ἔπαθον τὸ ἐσπέ»ρας πυρετὸν, διότι εἶχον τὴν ἀνόητον περιέρ»γειαν νὰ προχωρήσω μέχρι τῆς ὁδοῦ τῶν »Λομβαρδῶν. Μάρτυς ἀδικίας τοσοῦτον προφα»νοῦς καὶ ἠγανακτησμένος, διότι δὲν ἠδυνάμην »νὰ συλλάβω ἐκ τοῦ τραχήλου οὐδένα ἐξ ἐκεί»νων τῶν κατεργαρέων, οἵτινες ἔτρεχον διὰ τῶν »ὁδῶν φέροντες φορτία ζαχάρεως καὶ καφὲ, ὅ»πως πωλήσωσιν ὕστερον, ἠσθάνθην εἰς ὅλον »μου τὸ σῶμα τὸ ῥῖγος, τὸ πρόδρομον τοῦ πυ»ρετοῦ.» Τὴν μακρὰν ταύτην ἐπιστολὴν κατέλησεν ἀναγγέλλων τὴν προσεχῆ αὐτοῦ τελευτὴν καὶ πέμπων εἰς τὸν φίλον του ἐπιτύμβιον ἐπιγραφὴν ἑλληνιστὶ, τὴν ὁποίαν παρεκάλει νὰ χαράξῃ ἐπὶ τοῦ τάφου του. Ἔμελλεν ὅμως νὰ χαράξῃ δευτέραν, τεσσαράκοντα ἔτη ὕστερον.

Μειδιῶμεν ἐν τούτοις· ὁ Κοραῆς ἦτο πράγματι δυστυχὴς, ὑπέφερεν ἐπὶ πολὺ ἐκ νοσταλγίας· ἠσθάνετο ἑαυτὸν πόρρω τῆς πατρίδος του, ἐν ταύτῃ τῇ Γαλλίᾳ, ἐν τῇ ὁποίᾳ δὲν εἶχεν ἀρχίσει μέχρι τοῦ χρόνου τούτου τὸ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος διαφέρον. «Μόλις, ἔγραφε, λόγιοι τι»νὲς πλήρεις εὐγνωμοσύνης διὰ τὰ φῶτα, τὰ »ὁποῖα τὰ συγγράμματα τῶν Ἑλλήνων διέχυ»σαν εἰς τὴν Εὐρώπην, ἠσθάνοντο μικρὸν διαφέ»ρον ὑπὲρ τῆς τύχης τῶν δυστυχῶν αὐτῶν ἀ»πογόνων. . . . . Ἐγὼ ἐνταῦθα, ἔλεγον καθ' ἑ»αυτὸν, ἔχω τοὐλάχιστον ἀπὸ χρόνου εἰς χρό»νον πῶς νὰ διασκεδάσω τὴν θλῖψιν μου. Ἐν »τούτοις εὑρισκόμενος ἐν τῷ κόλπῳ τῆς οἰκο»γενείας μου, τῶν φίλων μου, τῶν ἀνθρώπων τέ»λος τῶν στεναζόντων ὑπὸ τὸν αὐτὸν ζυγὸν »ὡς ἐγὼ, ἤθελον ἔχει τὴν παρηγορίαν νὰ ἐκ»χύσω τὴν καρδίαν μου εἰς τὰ στήθη των καὶ »νὰ δεχθῶ τὰς θλίψεις των εἰς τὸ ἰδικόν μου. »Ἠδυνάμην μεταξὺ αὐτῶν εὑρισκόμενος νὰ κα»ταρασθῶ τοὺς δεσπότας μου καὶ νὰ λησμο»νήσω αὐτοὺς ἐνίοτε κρυπτόμενος ἀπὸ τῶν »ὀφθαλμῶν των. Ἐκεῖ, ἀπομακρυνόμενος ὀλίγα »μόνον βήματα τῆς πόλεως, θὰ ἐμέθυον πρὸς »στιγμὴν τὴν ψυχήν μου διὰ τῆς φαντασίας καὶ »τῶν ἀναμνήσεων, ἀπαγγέλλων ἐπὶ τῆς παρα»λίας τῆς θαλάσσης τὸν στίχον τοῦ Ὁμήρου

Αἰολίδα Σμύρνην ἁλιγείτονα ποτιάνακτα.

»Παρὰ τὰς ὄχθας ῥύακος θὰ ἔλεγον ἐδῶ ἴσως, »εἰς αὐτὴν τὴν θέσιν συνέθεσεν ὁ Ὅμηρος τὰ »καλλίτερα χωρία τῆς Ἰλιάδος. Ἐπὶ τῆς κορυ»φῆς λόφου περικυκλουμένου ὑπὸ πεδιάδων, θὰ »ἐπίστευον ὅτι ἐκαθήμην παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ »Βίωνος, συνθέτοντος τὸν ἐπιτάφιον τῆς Ἀδώνι-

»δος, καὶ θὰ ἔψαλλον μετ' αὐτοῦ τοὺς στίχους »τούτους πλήρεις αἰσθήματος

.....ἀ δὲ Ἀφροδίτα
Λουσαμένα πλοκαμίδας, ἀνὰ δρυμοὺς ἀλάληται
Πενθαλία, νηπλεκτος, ἀσάνδαλος.....»

Ἐπῆλθεν εἰς αὐτόν ποτε ἡ ἰδέα νὰ μεταναστεύσῃ εἰς Ἰταλίαν· ἡ Νεάπολις πρὸ πάντων, ἡ Ἑλληνικὴ πόλις, εἵλκυεν αὐτὸν ζωηρῶς· ἐροβεῖτο μόνον μὴ τύχῃ ἐκεῖ κακῆς ὑποδοχῆς ἕνεκα τῆς θρησκείας του, ὀρθοδόξου ἀληθῶς (ὅπως εἶναι πᾶσαι), ἀλλὰ σχισματικῆς. «Δὲν ἤθελον, ἔλεγε, νὰ ἀναμιχθῶ μετὰ τοῦ San-Gennaro. οὔτε ὁποιουδήποτε ἄλλου ἁγίου τοῦ »Παραδείσου ἢ διαβόλου τοῦ Ἅδου. Δὲν ἤθελον ἂν ἠσθένουν νὰ ἔλθῃ ὁ ἐφημέριος τῆς ἐνορίας ἀπρόσκλητος νὰ μὲ προτρέψῃ νὰ καταλίπω τὸν κόσμον ἄνευ λύπης.»

Ἀφῆκε λοιπὸν τὴν σκέψιν τοῦ ταξειδίου τούτου καὶ ἔμεινε κεκλεισμένος ἐν Παρισίοις καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως· διότι δὲν ἦτο εὔκολον νὰ ἐξέλθῃ· ἤρκει κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον νὰ ζητήσῃ τις διαβατήριον ἵνα θεωρηθῇ ὕποπτος καὶ σταλῇ τούτου ἕνεκεν εἰς τὴν λαιμητόμον. Ὁ Κοραῆς διηγεῖται ἡμῖν δι' ἀστείου ὅρους τὰς δοκιμασίας, τὰς ὁποίας εἶχε νὰ ὑποστῇ, ὅπως λάβῃ τὴν ἄδειαν ν' ἀναχωρήσῃ ὅπου ἤθελεν. Ὑπέφερε πολὺ πραγματικῶς κατὰ τὸ διάστημα τῆς τρομοκρατίας· αἱ ἐπιστολαί, ἃς ἔγραψε κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον οὐδὲν νέον ἔφερον εἰς φῶς, ἐπικυροῦσιν ὅμως δι' ἀμερολήπτου μαρτυρίας τὰ ὑπὸ τῆς ἱστορίας γραφέντα. Ὁ Κοραῆς δὲν ἦτο βεβαίως ἄνθρωπος τῶν παλαιῶν ἀρχῶν· γεννηθεὶς ὑπὸ μετρίας περιστάσεις καὶ ζῶν ἐν ἐνδείᾳ, τέκνον χώρας τέως δούλης, ἀποσκοπούσης πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, ἄνευ φιλοδοξίας πρὸς ἀπόκτησιν τιμῶν ἢ πλούτου, σχεδὸν ἄνευ ἀναγκῶν, ἐλεύθερος ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ νεότητος ἐκ τῶν παθῶν, ἅτινα ἐξευτελίζουσι καὶ ἐκθηλύνουσι τοὺς χαρακτῆρας, εἶχε πᾶν ὅ,τι πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ ἀληθὴς δημοκράτης, δηλαδὴ εἶς στωϊκός. Ἡ ἔναρξις τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐπλήρωσεν αὐτὸν χαρᾶς, διὸ ὑπεστήριξεν ἐνθέρμως τὰ αἴτια αὐτῆς εἰς τοὺς συμπατριώτας του. Εἶχε περιπλέον μεγάλην σύνεσιν εἰς τὰς κρίσεις του, ἐδυσπίστει δὲ εἰς τὰς ἰδίας αὐτοῦ ἐντυπώσεις, καὶ δὲν προελάμβανε τὰς ἀποφάσεις τῆς ἱστορίας. Ἔγραφε π.χ. μετὰ τὸν θάνατον Λουδοβίκου τοῦ ΙΣΤ'· «Δὲν ἐξετάζω ἐνταῦθα ἐὰν ἦτο »ἔνοχος, ὅπως ἀξιωθῇ τοιαύτης ποινῆς· τὸ ζήτημα τοῦτο, ἀνωφελὲς ἤδη, δὲν δύναται νὰ »λυθῇ εἰμὴ ὑπὸ τῶν ξένων ἐθνῶν ἢ ὑπὸ τῶν »Γάλλων, οἵτινες θὰ ἔλθωσιν ὅταν μέγα μέρος »τῆς παρούσης γενεᾶς ἐκλίπῃ. Αἱ ἐπαναστάσεις »δὲν δύνανται νὰ κριθῶσιν εἰμὴ ἐν τῇ ἠρεμίᾳ »τῶν παθῶν καὶ ἐκ τῶν μακρῶν αὐτῶν ἀποτελεσμάτων.» Ἐν τούτοις ἐδδελύσσετο τὰς ἀδικίας, τὴν βίαν, τὴν ἀπιστίαν τῶν φοβερῶν τούτων ἐτῶν. «Ἡ ἐλευθερία, ἔγραφεν, ὡς καὶ ἡ »θρησκεία ἔχει τοὺς ὑποκριτὰς αὐτῆς καὶ τοὺς »θρησκομανεῖς.» Ἐγνώριζεν ὅτι αὐτὴ ἡ μεγάλη λέξις *ἐλευθερία* δὲν ἦτο εἴς τινας στιγμὰς εἰμὴ τὸ προσωπεῖον τοῦ δεσποτισμοῦ καὶ ἐφρικία κατὰ πάσης καταπιέσεως.

Ὁ Κοραῆς ἔγραφε τῇ δεκάτῃ Αὐγούστου 1796· «Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον σοὶ λέγω περὶ τοῦ »*αἵματος* εἶναι ἀληθὲς κατὰ γράμμα· πτύω, ἀ»γαθὲ φίλε, πάντοτε ὁσάκις δοκιμάζω παρὰ »τῶν ἀνθρώπων ἐκείνας τὰς ἀδικίας, αἵτινες μὴ »προβλεπόμεναι ὑπὸ τῶν νόμων ἀναγκάζουσι »τὸν ἔντιμον ἄνδρα καὶ ῥωμαλαῖον νὰ παλαίῃ »διὰ τῶν γρόνθων, τὸν δ' ἔντιμον καὶ ἀσθενῆ »νὰ καταπιέζηται. Δυστυχῶς δι' ἐμὲ ἡ λέξις »καταπίεσις, ἥτις παρὰ τοῖς ἄλλοις δὲν διεγείρει εἰμὴ τὴν ἰδέαν τοῦ πιέζοντος, ἀποβαίνει »πηγὴ ἰδεῶν ποικίλων, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία μὲ »κατασπαράσσει πλειότερον τῆς ἄλλης· διότι »ἀντὶ νὰ φαντάζωμαι ἐν πάσῃ καταπιέσει τὸν ἐρ»γάτην αὐτῆς, ἡ ἀσθενής μου φαντασία ὅπου »βλέπει καταπίεσιν παριστᾷ εἰς ἐμὲ παντοῦ »Τούρκους· ἡ ἀνάμνησις τῶν τίγρεων τούτων μοὶ »ὑπενθυμίζει τὴν πατρίδα μου καὶ τοὺς συγγε»νεῖς, καὶ μὲ ἀπελπίζει ὅταν συλλογίζωμαι ὅτι »δὲν θὰ ἐπανίδω τοῦ λοιποῦ αὐτούς.»

Ἂς προσθέσωμεν ὅτι ὁ πτωχὸς ἑλληνιστὴς εἶχε νὰ παλαίσῃ κατὰ τῶν δυσχερειῶν τῆς συντηρήσεώς του· ἦτο ὑπερήφανος καὶ ἀγροῖκος, δὲν ἤθελε νὰ ζῇ ἐξαρτώμενος ἀπὸ ἄλλων, οὔτε νὰ δανεισθῇ χρήματα· ἐδέχθη ἐπί τινα χρόνον τὴν γενναίαν φιλοξενίαν τοῦ φίλου του Κλαβιέ, ἀλλὰ καὶ ταύτην ἐνωρὶς ἀπεποιήθη ταραχθείς, διότι κατεδικάσθη νὰ ζῇ ἐν τῇ μοναξίᾳ. Δὲν εἶχε γεννηθῇ διὰ νὰ περιμένῃ εἰς τοὺς παραθαλάμους, οὐδὲ νὰ διατρίβῃ εἰς τὰς αἰθούσας. Ἐσκέφθη ὡσαύτως νὰ μὴ δεχθῇ νὰ γίνῃ μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου, ὅπως ἀποφύγῃ τὰς ἐπισκέψεις, τὰς ὁποίας ὤφειλεν εἰς τοὺς μέλλοντας αὐτοῦ συναδέλφους. Ἀπεποιήθη πολλὰς ἕδρας διδασκαλίας· ἦλθεν εἰς λόγους ἡμέραν τινὰ πρὸς τὸν Viloison, ὁ ὁποῖος συνεβούλευσεν αὐτὸν νὰ μὴ φέρεται τόσον ἀκάμπτως καὶ ἀποτόμως.

«Ἔχω ὡς ἀρχήν, ἔγραφεν, ὅτι ἕκαστος ὅταν »αἰσθάνεται ἑαυτὸν ἱκανὸν εἴς τι, ὀφείλει νὰ »περιμένῃ νὰ ζητηθῇ καὶ ν' ἀποφεύγῃ πᾶν διά»βημα, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ῥα»διουργία.»

Ἀληθῶς εἰπεῖν εἰς τὴν διαγωγὴν ταύτην ὑπῆρχεν ἕτερόν τι ἢ μέγα αἴσθημα ἀξιοπρεπείας· οἱ θεωρούμενοι ὡς ἀλαζόνες συνήθως εἶναι ἄνθρωποι δειλοί. Ὁ Κοραῆς ἐφοβεῖτο τὰ βλέμματα τῶν ἄλλων, ὁσάκις προσεκολλῶντο ἐπ' αὐτοῦ· ἴσως δὲν ἤθελε προξενήσει μεγάλην ἐντύπωσιν ἐπὶ τῆς ἕδρας ἢ ἐπὶ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ βήματος.

Καθ' ἅπαντα τὸν βίον του ὑπῆρξεν ἔντιμος· ἡ δὲ δειλία του ἐμπόδισεν αὐτὸν νὰ διάγῃ εὐθύμως εἰς τὸν οἶκον τῶν ἄλλων. «Εἶμαι πτωχός, ἔγραφεν, ἀλλὰ δὲν λυποῦμαι ποσῶς διὰ »τοῦτο· μὲ ταράσσει ὅμως καὶ μὲ καταβάλλει »ὁ φόβος μὴ ἡ πτωχεία ἀφαιρέσῃ ἀπ' ἐμοῦ τὴν »ἐλευθερίαν. Δὲν εὔχομαι εἰς τοὺς ἐχθρούς μου »ἄλλο κακὸν εἰμὴ νὰ ζήσωσιν εἰς ξένον οἶκον »δι' ὅλου αὐτῶν τοῦ βίου· εἰς ἐκείνους δ' ἐκ »τῶν φίλων, οἵτινες εὑρίσκουσι τὸ τοιοῦτον ἀ»διάφορον, εὔχομαι νὰ εὑρεθῶσιν εἰς παρομοίαν »θέσιν ἐπὶ δεκαπέντε μόνον ἡμέρας.»

Ἐν τούτοις εἶχεν ἀνάγκην νὰ συντηρήσῃ ἑαυτόν· εἰργάζετο διὰ τοὺς βιβλιοπώλας καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτοὺς εἰμὴ Ἑλληνικά, πρὸς τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν ἠσθάνοντο τότε ἀγάπην καὶ δὲν ἐνηγκαλίζοντο τοὺς ἀσχολουμένους περὶ αὐτὰ ὡς ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Βαδίου. Ἡ ἐπανάστασις ὑπῆρξε λίαν καταστρεπτικὴ διὰ τοὺς πλουσίους καὶ τοὺς λογίους, οἵτινες διήρχοντο καὶ ἡμέρας ἄνευ τροφῆς. Ὁ Κοραῆς βεβαιοῖ ὅ,τι ἐλέχθη περὶ τῶν χρόνων τούτων τῶν συμφορῶν, καθ' οὓς ἡ ἔνδεια συνήθως προπαρασκευάζετο, καὶ καθ' οὓς ἡ πεῖνα ἐπὶ γονίμων ἐτῶν ἐπλήρου τὰ βαλάντια τῶν μετερχομένων τὰ μονοπώλια. Μία λυχνία ἐκ κηροῦ ἐτιμᾶτο 55 φράγκα ἡ λίτρα, ἓν κάρρον ξύλων 800 φρ., ἓν ζεῦγος ὑποδημάτων 300 φρ., ἐπλήρωνον δὲ 4 φράγκα τὸ πλύσιμον ἑνὸς ὑποκαμίσου.

Ὁ Κοραῆς ἔγραφε τῇ πρώτῃ Ἀπριλίου 1777· «Στεροῦμαι ἐντελῶς ἐνδυμάτων, ἀσπρορροῦχων »καὶ ἀπείρων ἄλλων χρησίμων πραγμάτων διὰ »τὴν συντήρησίν μου· παραλείπω ὅτι δὲν ἠδυνήθην ἔτι ν' ἀναπληρώσω βιβλία τινὰ ἀπαραίτητα »διὰ τὴν ἐργασίαν μου, τὰ ὁποῖα ἠναγκάσθην »νὰ πωλήσω ὅταν ὁ ἄρτος ἐτιμᾶτο 40 φρ. ἡ »λίτρα. Ἡ κατάστασις τῆς ὑγείας μου ἀπαιτεῖ »πλὴν τῶν φαρμάκων τροφὴν ὑγιεινοτέραν καὶ »κάλλιον παρασκευαζομένην ἐκείνης, τῆς ὁποίας »ἀναγκάζομαι νὰ κάμνω χρῆσιν.» Ἐν τούτοις τὴν ὑπερηφάνειαν αὐτοῦ δὲν ἐξηυτέλισε, δὲν ἔτεινε τὴν χεῖρα· καίτοι δὲ εἶχεν ἐξασθενήσει ἐκ τῶν στερήσεων καὶ τῆς ἀσθενείας, δὲν ἤθελε ν' ἀποθάνῃ ἐκ λύπης. «Εἶναι ἄνανδρον, ἔλεγε, τὸ »τοιοῦτον, κατὰ βαθμόν τινα μόνον διαφέρον »τῆς ἀνανδρίας τῶν αὐτοκτονούντων.» Τοὐναντίον εἰργάσθη ἄνευ ἀναψυχῆς ὀλίγον ἐξ ἀνάγκης, κυρίως ὅμως διὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος. Ὅπως ὅμως φθάσῃ εἰς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ὡς κάλλιστα εἶπεν εἰς τῶν βιογράφων του, ὁ Κ. Δε-Σίννερ, ἐχρειάζοντο τρία τινά· νὰ καταδείξῃ εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν πολιτικὴν αὐτῶν θέσιν, καὶ ταύτην νὰ καταστήσῃ γνωστὴν εἰς τὰ λοιπὰ ἔθνη, νὰ ὑποδείξῃ εἰς αὐτοὺς πρωτότυπα γλώσσης καὶ ἰδεῶν κατ' ἐκλογὴν ἐκ τῶν κλασσικῶν συγγραφέων, τέλος νὰ προσπαθήσῃ νὰ βελτιώσῃ τὴν δημώδη αὐτῶν διάλεκτον, νὰ καθαρίσῃ ἐξ ὅλων τῶν βαρβαρικῶν ἰδιωτισμῶν μεθ' ὧν ἦτο μεμιγμένη καὶ νὰ θεμελιώσῃ αὐτὴν ἐπὶ βάσεων, ἀλλὰ βάσεων ἱστορικῶν. Ὁ Κοραῆς λοιπὸν ὑπῆρξε συγγραφεὺς πολιτικός, ἐκδότης κλασσικῶν συγγραφέων καὶ νομοθέτης τῆς νέας γλώσσης· ὅλον αὐτοῦ τὸ ἔργον συνοψίζεται εἰς τὰς λέξεις ταύτας. Οὐδεμία χροιὰ φιλοδοξίας ἀναφαίνεται εἰς ἅπαντα αὐτοῦ τὸν βίον. Ἐπὶ τῆς Ὑπατείας καὶ τῆς Αὐτοκρατορίας ἀνενδότως ἀπεποιήθη τὰ δῶρα τοῦ Ἀρταξέρξου· ὅταν ὁ Βοναπάρτης, διὰ τὸν ὁποῖον μετέφρασε τὸν Στράβωνα, ἠθέλησεν εἰς τὸν ἐτήσιον αὐτοῦ μισθὸν νὰ προσθέσῃ ἰσόβιον εἰσόδημα, ὁ Κοραῆς δὲν ἐδέχθη τὴν προσθήκην, ἀπεποιήθη δὲ ὕστερον καὶ τὸν μισθόν. Ὅταν τὸ 1808 ὁ Κ. Φιρμῖνος Διδότος ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ νὰ διδάξῃ τὸν υἱόν του τὴν Ἑλληνικὴν προσφέρων ἀμοιβὴν χρηματικήν, ὁ Κοραῆς ἀπήντησεν ἁπλῶς,

«Μετὰ μεγάλης χαρᾶς συναινῶ ὅπως ὁ υἱός »σας ἔρχεται παρ' ἐμοὶ καθ' ἑκάστην πλὴν τῆς »Παρασκευῆς καὶ Κυριακῆς, τὸν μὲν χειμῶνα ἀπὸ »τῆς 8ης ὥρας μέχρι μεσημβρίας, τὸ δὲ θέρος »ἀπὸ τὴν 7ην μέχρι τῆς 11ης ἢ καὶ μέχρι τῆς »μεσημβρίας, ἐὰν συμβῇ νὰ ἔχω ἀνάγκην τινὰ »αὐτοῦ καὶ ἐὰν αὐτὸς οὗτος θέλῃ. . . . . .

»Ἐὰν ἐπιθυμῆτε, κύριε, ἡ ὑμετέρα προσφορὰ »ν' ἀποβῇ ἀληθῶς ἀγαθὴ ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ σας καὶ »ὑπὲρ ἐμοῦ, πρέπει ν' ἀπογυμνώσητε αὐτὴν παντὸς συμφέροντος. Ἐγὼ οὔτε δίδω, οὔτε δέχομαι »χρήματα. Θὰ πληρώσω τὸν νέον Διδότον μετα»δίδων αὐτῷ ὅ,τι γνωρίζω μετὰ τῆς αὐτῆς σορ»γῆς, ἧς τυγχάνει παρὰ τῶν ἀξίων αὐτοῦ γο»νέων· ὁ δὲ νέος Διδότος τὸ καθ' ἑαυτὸν θὰ πλη»ρώσῃ ἀρκούντως τὸν Κοραῆν, ἐὰν πρὸς αὐτὸν »φέρεται εὐπειθῶς ὅπως καὶ πρὸς τὸν ἴδιον πα»τέρα. . . . .

»Ἰδού, κύριε, ὁ πρῶτος τῶν ὅρων, ὃν ἐνόμισα »ἁρμόδιον νὰ ὑποβάλω πρὸς ἀποδοχὴν τῆς »προσφορᾶς σας· ἐλπίζω ὅτι δὲν θ' ἀπαρέσῃ εἰς »ὑμᾶς, οὐδὲ εἰς τὸν υἱόν σας[1]. . . .»

Ὁ Κοραῆς δὲν ἐσκέπτετο εἰμὴ περὶ τῆς πατρίδος του τῆς Ἑλλάδος· ὠνειροπόλει δι' αὐτὴν μέλλον ἄξιον τοῦ παρελθόντος, καὶ διὰ τοῦτο ἐπεχείρησε ν' ἀναστήσῃ τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν φιλολογίαν τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν. Διὰ τῆς ἐπιστήμης ἠγωνίζετο μόνον νὰ καταβάλῃ τοὺς Τούρκους. Παρηκολούθει εἰς τὰς περιπετείας τοῦ ἀγῶνος· καὶ ὅταν ὁ Σέριδαν, εἷς τῶν πρώτων ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ, διεκήρυξεν ὅτι ἦτο αἶσχος εἰς τοὺς Ἄγγλους νὰ παραμβάλλωσι προσκόμματα εἰς τὴν ἐλευθερίαν ἔθνους, δυναμένου ἔτι νὰ παραγάγῃ Δημοσθένεις, ὁ Κοραῆς ἐξ ἐνθουσιασμοῦ καταληφθεὶς καὶ εὐγνωμοσύνης ἔγραψεν εὔγλωττον ἐπιστολὴν εἰς τὸν ῥήτορα Ἄγγλον. Ἀλλ' ἐπαναλαμβάνομεν, δὲν ἤθελε νὰ προσφέρῃ

1 Ὅρα τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ὁλόκληρον ἐν ἀριθ. 43 τῆς Ἑστίας.

εἰς τὴν πατρίδα του παρὰ μόνον ὑπηρεσίας φιλολογικὰς ἢ ποιητικάς. Συνέθεσεν ὕμνον, ὅστις κατέστη ὁ Μασσαλιωτικὸς τῶν ἀγωνιζομένων Ἑλλήνων. Οἱ ἀγωνιζόμενοι ὅμως δὲν διῳκοῦντο ὑπ' αὐτοῦ, οὐδ' οἱ ἀρχηγοὶ των ἐνήργουν κατὰ τὰς συμβουλάς του. Ὅταν ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἐξερράγη τῷ 1821 ὁ Κοραῆς, ὁ μὴ ἀναμένων τόσον ταχεῖαν τὴν ἔκρηξιν, συνεταράχθη βαθέως. Πῶς ἐχαιρέτισε τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος, τὴν ὁποίαν πρὸ τοσούτου χρόνου ἐπεκαλεῖτο ἐκ πάσης ψυχῆς; ἃς σημειώσωμεν καλῶς τὸ γεγονὸς τοῦτο, ὅπερ εἰκονίζει τὸν ἄνδρα· ἐδημοσίευσε τὰ *Πολιτικὰ τοῦ Ἀριστοτέλους*.

Ἀπέθανεν ἐν Παρισίοις τῇ 6η Ἀπριλίου 1833 ἐν ἡλικίᾳ 85 ἐτῶν, μεῖον 11 ἡμερῶν. Ἰδοὺ τὸ ἐπιτύμβιον (τὸ δεύτερον), τὸ συντεθὲν παρ' αὐτοῦ ἑλληνιστί, καὶ χαραχθὲν ἐπὶ τοῦ τάφου του ἐν τῷ κοιμητηρίῳ τοῦ Mont-Parnasse·

Ἀδαμαντιος Κοραης
Χιος
Υπο ξενην μεν
Ισα δε τῃ φυσαση μ' Ελλαδι
Πεφιλημενην γην
Των Παρισιων
Κειμαι.

Α. Μπιλιαρακης.

Ἡ ἑπομένη διατριβὴ ἐγράφη κατ' αἴτησιν ἡμῶν ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Πανταζίδου, ἐπὶ τετραετίαν σπουδάσαντος ἐν Γερμανίᾳ τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν καὶ φιλολογίαν, ἐν ἔτει δὲ 1876 ἐκδόσαντος ἀξιοσπούδαστον μονογραφίαν ὑπὸ τὸν τίτλον: Περὶ τῶν διαφόρων εἰδῶν τοῦ ἐτυμολογεῖν ἐν ταῖς Σημιτικαῖς γλώσσαις καὶ ἰδίως ἐν τῇ Ἑβραϊκῇ. Σ. τ. Δ.

Γενικά τινα

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΒΡΑΪΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

Ἡ Ἑβραϊκὴ γλῶσσα κατατάσσεται ὑπὸ τῶν γλωσσολόγων μεταξὺ ἐκείνων τῶν γλωσσῶν, αἵτινες τὸ πάλαι μὲν *Ἀνατολικαὶ* ἐκαλοῦντο, ἀπὸ δὲ τῆς ἀρχῆς τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος *Σημιτικαὶ* γλῶσσαι καλοῦνται, ἐκ τοῦ Σήμ, τοῦ υἱοῦ τοῦ Νῶε· διότι τὰ πλεῖστα ἔθνη τὰ ἐκ τοῦ ἐθνάρχου τούτου καταγόμενα ὡμίλουν γλῶσσας εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν γλωσσικὴν οἰκογένειαν ἀναγομένας. Καὶ εἶναι μὲν αἱ γλῶσσαι αὗται μετὰ τῶν διαλέκτων αὐτῶν πολυάριθμοι, ἀλλ' ἐκτὸς τῆς ἑβραϊκῆς ἀξιομνημόνευτος εἶναι ἡ *Ἀραμαϊκή*, ἡ κοινῶς *Χαλδαϊκὴ* ὀνομαζομένη, καὶ ἡ Ἀραβική.

Ἡ Ἑβραϊκή, ἡ ἀποκλειστικὴ τῶν υἱῶν τοῦ Ἰσραὴλ γλῶσσα, ἔζησε μακρὸν βίον ἀπὸ χρόνων προϊστορικῶν μέχρι τῆς δευτέρας πρὸ Χριστοῦ ἑκατ. καὶ ἐλαλεῖτο ἐν Παλαιστίνῃ, ἐν τῇ μικρᾷ ἐκείνῃ τῆς Συρίας γωνίᾳ, ἥτις ὅμως ἕνεκα πολλῶν καὶ σπουδαιοτάτων γεγονότων μεγίστην σημασίαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἔλαβε. Κατὰ τὴν μακρὰν ταύτην ἐποχὴν κατέλιπεν ἡμῖν ἡ γλῶσσα αὕτη σπουδαιότατα συγγράμματα, *ποιητικά*, ἀναφερόμενα σχεδὸν πάντα εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ λατρείαν καὶ *ἱστορικά*, ἅτινα ἀναφέρουσι μὲν ἰδίως ἐκεῖνα τὰ γεγονότα, ὅσα ἀποδεικνύουσι τὴν ἰδιαιτέραν τοῦ Θεοῦ εὔνοιαν πρὸς τὸν ἐκλεκτὸν αὐτοῦ λαὸν τοῦ Ἰσραήλ, ἐνέχουσιν ὅμως καὶ σημειώσεις τινὰς περὶ τῆς ἀρχαιοτάτης ἱστορίας καὶ ἄλλων ἐθνῶν, αἵτινες εἶναι μεγίστης σπουδαιότητος διὰ τὴν ἐθνολογίαν. Μετὰ τὴν δευτέραν δὲ π. Χ. ἑκατ. ἤρξατο ἡ γλῶσσα αὕτη ὑποχωροῦσα εἰς τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς τὴν Ἀραμαϊκήν, ἥτις τότε ἦν ἡ δεσπόζουσα γλῶσσα τοῦ πρὸς δυσμὰς Περσικοῦ κράτους, ἐπὶ Χριστοῦ δὲ ἡ κοινὴ γλῶσσα πάσης τῆς Παλαιστίνης κατέστη. Πᾶσαι λοιπὸν αἱ λέξεις αἱ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ὡς Ἑβραϊκαὶ ἀναφερόμεναι, ὡς Ἠλί, ἠλί λαμὰ σεβαχθανί, Γολγοθᾶ, καὶ αἱ λοιπαὶ εἶναι ἀραμαϊκαί· διὸ εἰκάζουσί τινες, ὅτι ὁ Χριστὸς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὡμίλουν ἀραμαϊστί (ἰδὲ Max-Müller, Lectures of the science of languages, σελ. 336, Vol. I.) Πρέπει δὲ νὰ σημειώσωμεν, ὅτι εἰ καὶ ἡ Ἑβραϊκὴ ἔπαυσε λαλουμένη, οὐδέποτε ὅμως ἔλειψαν ἑβραῖοι λόγιοι μεταχειριζόμενοι ἐν τῇ συγγραφῇ τῶν βιβλίων αὐτῶν τὴν πάτριον γλῶσσαν, ὡς καὶ μέχρι τοῦ νῦν γίνεται ἰδίως ἐν Γερμανίᾳ, ἔνθα οὐχὶ μόνον συγγράμματα, ἀλλὰ καὶ ἐφημερίδες ἑβραϊκαὶ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἐκδίδονται. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἑξῆς δὲν πρέπει νὰ παραλείψωμεν, ὅτι ἡ γλῶσσα τῆς νεωτέρας ἑβραϊκῆς φιλολογίας πολὺ ὑστεροῖ ἐκείνης τῆς ἐν τοῖς κλασσικοῖς συγγράμμασι τοῦ ἑβραϊκοῦ κανόνος ἀπαντώσης. Ἐκλιποῦσης λοιπὸν τῆς Ἑβραϊκῆς ἐκ τῆς κοινῆς χρήσεως κατέστη ἐπαισθητὴ ἡ ἀνάγκη τῆς ἐν τοῖς σχολείοις ἐκμαθήσεως τῆς γλώσσης ταύτης πρὸς κατανόησιν τῶν ἱερῶν τῶν Ἑβραίων βιβλίων. Καὶ κατ' ἀρχὰς μέχρι τῆς Γ' μ. Χ. ἑκατ. ἐγένετο ἡ σπουδὴ αὕτη ἄνευ τινὸς συστήματος ἀλλὰ διὰ πρακτικῆς τῶν λογίων Ἰουδαίων διδασκαλίας, βοηθουμένης διὰ τῶν Ἑλληνικῶν καὶ τῶν Συριακῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μεταφράσεων καὶ τῶν σημειώσεων, ἃς οἱ Ῥαββῖνοι ἐν τοῖς βιβλίοις αὐτῶν συνέγραφον πρὸς ἐξήγησιν τῶν δυσκόλων τῆς Γραφῆς χωρίων. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὀλίγοι τῶν Χριστιανῶν θεολόγων ἠσχολοῦντο περὶ τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν· διότι οὔσης ἀνέκαθεν ἐν χρήσει ἐν τῇ χριστιανικῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς μεταφράσεως τῶν Ἑβδομήκοντα, δὲν ᾐσθάνοντο οὗτοι τὴν ἀνάγκην τῆς σπουδῆς τῆς πρωτοτύπου τῶν Γραφῶν γλώσσης. Ἐκ τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μόνον ὁ Ὠριγένης καὶ ὁ Ἱερώνυμος ἐσπούδασαν ὁπωσοῦν τὴν γλῶσσαν ταύτην, προσέτι δὲ καὶ ἐκ τῶν Γνωστικῶν[1] τινες,

1. Οἱ Γνωστικοὶ ἦσαν χριστιανοὶ αἱρετικοὶ κατὰ τὸν δεύτερον μ. Χ. αἰῶνα ἀναφανέντες, τῶν ὁποίων τὸ θρησκευτικὸν οἰκοδόμημα ἦτο μίγμα τοῦ Νεοπλατωνισμοῦ καὶ τῶν ἀνατολικῶν θρησκευμάτων τοῦ Παρσισμοῦ, δηλ. καὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς μυστικῆς θεολογίας. Ἰδὲ Δυκίμιον Ἐκκλ. Ἱστορίας τοῦ Α. Διομήδους Κυριακοῦ, σελ. 47.

ἀλλ' οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐζήτουν ἐν τῇ Ἑβραϊκῇ μόνον λέξεις μαγικὰς διὰ φυλακτήρια καὶ φωνὰς ἀσήμους δι' ἐπῳδὰς καὶ μυστικὰς ἑρμηνείας.

Ἀξιοσημείωτον δὲ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην εἶνε, ὅτι ἡ Ἑβραϊκὴ ἕνεκα τῆς ἀποδιδομένης σημασίας εἰς τὰ συγγράμματα τῆς Π. Διαθήκης τοιαύτην σημασίαν ἔλαβεν, ὥστε οὐχὶ μόνον γλῶσσα ἁγία (Ἑβρ. λασχῶν ἀκόδεσχ) ἐκλήθη, ἀλλὰ καὶ ὡς ἡ ἀρχαιοτάτη καὶ μήτηρ πασῶν τῶν γλωσσῶν παρὰ τῶν Ῥαββίνων ἐθεωρήθη, οἵτινες μάλιστα ἐπειράθησαν νὰ ἀποδείξωσιν ἀληθῆ τὴν ἰδέαν αὐτῶν ταύτην διά τινος ἰδιάζοντος αὐτοῖς ἑρμηνευτικοῦ τρόπου, καθ' ὃν τὰ γράμματα μιᾶς ἑρμηνευτέας λέξεως κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν αὐτῶν ἀξίαν ὑπολογίζονται καὶ ἡ λέξις αὕτη ἔπειτα ἑρμηνεύεται δι' ἑτέρας, τῆς ὁποίας τὰ γράμματα ἴσην ἀριθμητικὴν ἀξίαν ἔχουσιν. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου λ. χ. ἑρμηνεύοντες οἱ Ῥαββῖνοι τὸ χωρίον τῆς Γενέσεως 11, 1, «Καὶ ἦν πᾶσα ἡ γῆ χεῖλος ἓν καὶ φωνὴ μία πᾶσιν» ἐξήγαγον, ὅτι ἡ κοινὴ αὕτη γλῶσσα, ἡ πρὸ τῆς ἐν Βαβυλῶνι γενομένης συγχύσεως τῶν γλωσσῶν παρὰ πάντων λαλουμένη, ἦτο ἡ Ἑβραϊκή· διότι κατ' αὐτοὺς ἡ λέξις χεῖλος εἶνε ταυτόσημος καὶ τὸ λασχῶν, γλῶσσαν σημαῖνον, ἡ δὲ λέξις ἓν, ἑβρ. ἄχαθ, τῆς ὁποίας τὰ γράμματα ἔχουσιν ἀριθμητικὴν ἀξίαν 409, ἡρμηνεύθη ὑπὸ τῶν Ῥαββίνων διὰ τῆς ἀριθμητικῶς ἰσοδυνάμου λέξεως ἀκόδεσχ, ἁγία σημαινούσης, καὶ ἐπειδὴ ἡ Ἑβραϊκὴ ἁγία γλῶσσα (λασχῶν ἀκόδεσχ) παρ' αὐτῶν ἐπονομάζεται, ἄρα τὸ χεῖλος ἓν σημαίνει τὴν ἑβραϊκήν.[1] Τὴν ἰδέαν ταύτην τῶν Ῥαββίνων παρεδέχθησαν καὶ οἱ Χριστιανοὶ θεολόγοι, ὡς τοῦτο καταφαίνεται ἐκ τινων χωρίων τοῦ Ὠριγένους καὶ τοῦ Ἱερωνύμου, ἅτινα ὁ Max Müller ἐν τῷ ἤδη μνημονευθέντι αὐτοῦ συγγράμματι, Vol. I, σελ. 155, ἀναφέρει.

Ἀπὸ δὲ τῆς δεκάτης μ. Χ. ἑκατ. ἄρχεται ἡ συστηματικωτέρα τῆς Ἑβραϊκῆς γλώσσης σπουδή, ὁπότε ἐτέθησαν καὶ αἱ βάσεις τῆς γραμματολογίας καὶ λεξικογραφίας. Πρὸς τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν ὁ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἀκμάζων ἀραβικὸς πολιτισμὸς καὶ ἡ καταπληκτικὴ

1. Τὸ τοιοῦτον ἑρμηνευτικὸν σύστημα ὑπάρχει εἰσέτι παρὰ τοῖς Ῥαββίνοις ἐν χρήσει, δι' οὗ πολλάκις πειρῶνται τὰ ῥητὰ τῆς Γραφῆς ἑρμηνεύοντες νὰ ἐξαγάγωσι συμπεράσματα, δι' ὧν προσδιορίζουσι τὸν χρόνον τῆς ἐλεύσεως τοῦ πρὸ πολλῶν αἰώνων προσδοκωμένου Μεσσίου. Ἀλλ' ἡ ἀναβολὴ τῆς ἐλεύσεως αὐτοῦ ἀπέδειξε πάντοτε τὸν ἄλλως ὀξύνουν τοῦτον τρόπον τοῦ ἑρμηνεύειν στερούμενον πάσης ἀληθείας. Παραλείπων ἐνταῦθα πολλοὺς κατὰ διαφόρους ἐποχὰς γενομένους τοιούτους ῥαββινικοὺς ὑπολογισμούς, μνημονεύω μόνον ἑνὸς νεωστὶ παρά τινος ῥαββινικῆς Σχολῆς γενομένου· ἡ Σχολὴ αὕτη, ἀγοδὴ Ἰσραὴλ=συνάθροισις τοῦ Ἰσραὴλ ὀνομαζομένη, ἐξέδωκε κατὰ τὸ πάσχα τοῦ 1861 ἐγκύκλιόν τινα εἰς πάντας τὰς ἰσραηλιτικὰς κοινότητας, δι' ἧς ἐκοινοποιεῖτο αὐτοῖς ὅτι ὁ Χριστὸς ἔμελλε κατ' ἐκεῖνον τὸ ἔτος νὰ ἔλθῃ. Τὴν πρόρρησιν αὐτῶν ἐστήριζον ἐπὶ τοιούτου εἴδους ἑρμηνείας εἰς τὸ χωρίον τῆς Γενέσεως 49, 1, γενομένης, ἔνθα ἀναφέρεται, ὅτι ὁ Ἰακὼβ πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ συγκαλεῖ τὰ τέκνα καὶ λέγει αὐτοῖς «τί ἀπαντήσει ἡμῖν ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν.»

τῷ ὄντι πρόοδος αὐτοῦ εἰς τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας, διὰ τὰς ὁποίας διδάσκαλος τοῦ νέου πολιτισμοῦ ἐγένετο· ἰδίως δὲ ἡ πρωτότυπος καὶ ἀμίμητος αὐτοῦ γραμματικὴ τέχνη, ἔνθα λαμπρότατα καταφαίνεται ἡ λεπτότης τοῦ ἀραβικοῦ πνεύματος καὶ ἐξ ἧς οἱ Ἑβραῖοι λόγιοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πολλὰ ἐδανείσθησαν ἐν τῇ ἀναλύσει τῆς γλώσσης αὐτῶν, διό.ι οὗτοι ἐλάμβανον πάντες ἀραβικὴν παιδείαν, ἀφοῦ μάλιστα καὶ τὴν Ἀραβικὴν ὡς γλῶσσάν των υἱοθέτησαν ἀντὶ τῆς Ἀραμαϊκῆς, ἣν μέχρι τοῦδε ἐν τῇ συγγραφῇ καὶ τῇ πρὸς ἀλλήλους ἀναστροφῇ αὐτῶν μετεχειρίζοντο. Καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ γνῶσις τῆς Ἑβραϊκῆς ἦτο ἀποκλειστικὴ κληρονομία τῶν Ἑβραίων, καὶ ἐάν τινες Χριστιανοὶ ἐγνώριζον τὴν γλῶσσαν ταύτην ἦσαν ἢ ἐξ Ἑβραίων προσήλυτοι ἢ υἱοὶ προσηλύτων. Μόνον τὸ τάγμα τῶν Δομινικανῶν ἕνεκα πολεμικῶν κατὰ τῶν Ἑβραίων λόγων ἔσχε μερικοὺς ἄνδρας διακρινομένους διὰ τὰς περὶ τὴν Ἑβραϊκὴν γνώσεις αὐτῶν. Ἀπὸ δὲ τῆς ΙΓ' ἑκατ. ἐγένετο ἡ σπουδὴ τῆς Ἑβραϊκῆς μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν ἔτι γενικωτέρα καὶ καρποφορωτέρα, ἐνῷ αἱ τῶν Ῥαββίνων σχολαὶ ἤρχισαν παρακμάζουσαι. Εἰς τοῦτο συνετέλεσε πρῶτον μὲν ἡ κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἀναπτυσσομένη ἔρευνα τῶν λογίων, οἵτινες εἰς πάντας τοὺς θησαυροὺς τῆς ἀρχαιότητος ἤθελον νὰ εἰσδύσωσι καὶ τὰς γνώσεις αὐτῶν ἐξ αὐτῶν τῶν πηγῶν νὰ ἀρύωνται, δεύτερον δὲ ἡ ἐπὶ τοῦ Λουθήρου κατὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας γενομένη διαμαρτύρησις, ἥτις μεγίστην σημαντικότητα εἰς τὰς Γραφὰς ἔδωκε καὶ ἰδίως εἰς τὸ πρωτότυπον, ἐξ οὗ ὁ ἀρχηγὸς τῆς διαμαρτυρήσεως ταύτης Λούθηρος τὴν γερμανικὴν μετάφρασιν ἔκαμε. Καὶ κατ' ἀρχὰς οἱ διδάσκαλοι τῆς νέας ταύτης γενεᾶς τῶν ἑβραιολόγων ἦσαν, ὡς εἰκός, οἱ Ἰουδαῖοι. Καὶ πρὸς ἐκμάθησιν τῆς ἱερᾶς ταύτης γλώσσης ἔπρεπε τότε νὰ κάμῃ τις μακρὰς ὁδοιπορίας, νὰ προσκολληθῇ πρός τινα Ῥαββῖνον, οὗτινος τοὺς λόγους ὡς χρησμοὺς ἤκουε καὶ τὰ μαθήματα μὲ χρυσὸν ἐπλήρονε. Καὶ ἐνῷ σήμερον διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου καὶ τῶν πολλῶν βοηθημάτων πᾶσαι αἱ δυσκολίαι εἰς ἐκμάθησιν τῆς γλώσσης ταύτης ἐκ τοῦ μέσου ἤρθησαν, κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἡ σπουδὴ τῆς Ἑβραϊκῆς ἦτο τόσον δυσχερής, ὥστε πολλοὶ τῶν τότε λογίων μεγαλαυχοῦσιν ἐπὶ τοῖς ἡρωϊκοῖς κόποις, οὓς κατέβαλλον, ἕως ὅτου κατορθώσωσιν, ἵνα ἐννοῶσι τὰς Γραφὰς εἰς τὸ πρωτότυπον. Τῶν λογίων τούτων οἱ πλεῖστοι ἦσαν τέκνα τῆς Γερμανίας, τῆς χώρας ἐκείνης, ἐν ᾗ αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι ἀείποτε ἀόκνους θεράποντας εὗρον, ἐνῷ ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ ὀλίγοι τὸ παράδειγμα ἐκείνων ἐμιμοῦντο· διότι ὁ κλῆρος τῆς Ἐκκλησίας ταύτης ἐθεώρει ὡς σχισματικοὺς τοὺς περὶ τὴν σπουδὴν τῆς γλώσσης ταύτης

ἀσχολουμένους· ὁ γερμανὸς Gesenius, ὁ περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς παρούσης ἑκατ. ἀκμάσας, ἀναφέρει τὰ ἑξῆς ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ Geschichte der hebräischen Sprache (Ἱστορία τῆς Ἑβραϊκῆς γλώσσης), σελ. 106, ἅτινα μεταφέρομεν ἐνταῦθα, ὡς χαρακτηρίζοντα λαμπρῶς τὴν παχυλωτάτην ἀμάθειαν τοῦ κλήρου τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχήν· «Ἤδη περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΓ' ἑκατ. ὁ Corn. Heresbach (Orat. de laudibus litterar. Graec. f. 26), ἤκουσεν ἱεροκήρυκα ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τὰ ἑξῆς λέγοντα·

«Παρουσιαζουσιν ἡμῖν νέαν τινὰ γλῶσσαν Ἑλληνικὴν ὀνομαζομένην· ἀπὸ ταύτης πρέπει τις νὰ φυλάττηται, διότι δίδει αἰτίας εἰς αἱρέσεις. Ἐνιαχοῦ ἔχουσι καὶ βιβλίον ἐν τῇ γλώσσῃ ταύτῃ γεγραμμένον· τὸ βιβλίον τοῦτο γέμει ἐχιδνῶν. Καὶ ἄλλη τις γλῶσσα θέλει νὰ ἀνακύψῃ, ἡ Ἑβραϊκή· οἱ ταύτην σπουδάζοντες γίνονται Ἰουδαῖοι.» Ἐξακολουθῶν δὲ ὁ Gesenius λέγει, ὅτι καὶ ἐν τῇ ἐν Τριδέντῳ συνόδῳ ὅμοιαι φωναὶ ἠκούσθησαν.

Ἐν Γερμανίᾳ, ἔνθα, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, πολλοὶ λόγιοι περὶ τὴν Ἑβραϊκὴν ἠσχολοῦντο, ἀνεφάνη καὶ ὁ διασημότατος ἐκεῖνος ἀνήρ, ὁ κηδεμὼν καὶ ἐπιστήθιος τοῦ Μελάγχθονος φίλος Reuchlin, ὅστις ἕνεκα τῶν ποικιλωτάτων αὐτοῦ γνώσεων μέγα ὄνομα ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἐκτήσατο καὶ ὡς συγγραψας τὴν πρώτην Ἑβραϊκὴν γραμματικὴν διὰ τοὺς χριστιανούς «Πατὴρ τῆς Ἑβραϊκῆς γραμματικῆς καλεῖται»· ὁ μέγας ὅμως οὗτος ἀνὴρ ὤφειλεν ἕνεκα τῶν περὶ τὴν Ἑβραϊκὴν σπουδῶν αὐτοῦ ὡς αἱρετικὸς νὰ κηρυχθῇ καὶ νὰ καταδιωχθῇ παρὰ τῆς *ἀλανθάστου* ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Ἐκτὸς τοῦ Reuchlin ἤκμασαν μετὰ ταῦτα πολλοὶ διάσημοι Ἑβραιολόγοι, οἵτινες διὰ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν τὰς ἐρεύνας ἐν τῇ Γραφῇ ἔτι μᾶλλον ἐτελειοποίησαν, ἀλλὰ τούτων τὰ ὀνόματα παραλείπομεν μὴ θέλοντες νὰ ἐπιβαρύνωμεν τὴν μνήμην τῶν ἀναγνωστῶν τῆς *Ἑστίας* διὰ τῆς ἀναγραφῆς σειρᾶς ὀνομάτων. Ὅ,τι δὲ ἀξιοσημείωτον κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἔχομεν νὰ ἀναφέρωμεν εἶνε, ὅτι πολλοὶ λόγιοι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, παραδεχόμενοι ὅτι ἡ Ἑβραϊκὴ ἦτο ἡ ἀρχαιοτάτη καὶ ἡ μήτηρ πασῶν τῶν γλωσσῶν, ἠσχολήθησαν νὰ ἀποδείξωσιν ἀληθῆ τὴν ἰδέαν των ταύτην, συγγράψαντες πολλὰ ἐτυμολογικὰ συγγράμματα, δι' ὧν ἐπειρῶντο διὰ παντοίων μηχανικῶν καὶ βεβιασμένων τρόπων τὰς λέξεις τῶν διαφόρων γλωσσῶν ἐκ τῆς Ἑβραϊκῆς νὰ ἐτυμολογήσωσι.

Τινὲς μάλιστα, ὡς ὁ Γάλλος Guichard, διισχυρίζοντο ὅτι ἐπειδὴ οἱ Ἑβραῖοι ἔγραφον ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερά, οἱ δὲ Ἕλληνες καὶ τὰ ἄλλα ἔθνη ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά, δύναταί τις ἁπλῶς ἀναγινώσκων τὰς λέξεις τῶν διαφόρων ἄλλων ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερὰ τὴν ἑβραϊκὴν αὐτῶν καταγωγὴν νὰ εὕρῃ. Ἡ ἰδέα αὕτη περὶ τῆς Ἑβραϊκῆς ὡς μητρὸς πασῶν τῶν γλωσσῶν ἐπεκράτησε μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ ὀνομαστοτάτου τῶν φιλοσόφων Leibniz, ὅστις πρῶτος συστηματικῶς καὶ ἀποτελεσματικῶς τὴν ἰδέαν ταύτην κατεπολέμησε καταβιβάσας τὴν γλῶσσαν ταύτην ἐκ τοῦ ὕψους εἰς ὃ ἤγαν εὐσέβεια τῶν πρὸ αὐτοῦ λογίων εἶχεν ἀναναβιβάσει. Ἀλλ' ὁ πόλεμος οὗτος τοῦ Leibniz δὲν ἀπεθάρρυνε τοὺς σοφοὺς εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν Ἑβραϊκῶν γραμμάτων· ἀπ' ἐναντίας μάλιστα μετ' αὐτὸν ἤκμασαν οἱ διασημότατοι τῶν Ἑβραιολόγων. Ἐκ τούτων μνημονεύομεν ἐνταῦθα τῶν ἑξῆς τριῶν· διότι οὗτοι εἶνε οἱ ἀνυψώσαντες τὴν Ἑβραϊκὴν φιλολογίαν εἰς βαθμὸν ἐπιστήμης καὶ οἱ ἀποχωρήσαντες αὐτὴν ἀπὸ τῆς θεολογίας, τῆς ὁποίας ἡ φιλολογία αὕτη μέχρι τοῦδε ὡς παράρτημα ἐθεωρεῖτο. Τῶν τριῶν τούτων πρῶτος εἶνε ὁ ὁλλανδὸς Albert Schultens, ὁ κατὰ τὰ μέσα τῆς ΙΗ' ἑκατ. ἀκμάσας καὶ τιμώμενος ὡς ἀρχηγὸς Σχολῆς Ὁλλανδικῆς ὀνομαζομένης καὶ ἀκμαζούσης τότε ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις τῶν Κάτω Χωρῶν, ἔνθα τὰ τεμένη ταῦτα τῶν Μουσῶν διέπρεπον τότε καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Λατινικὴν φιλολογίαν· δεύτερος τούτων εἶνε ὁ πρὸ ὀλίγου μνημονευθεὶς Gesenius, ὅστις διὰ τὰς ἐμβριθεστάτας αὐτοῦ συγγραφὰς οὐχὶ μόνον ὡς ἀρχηγὸς ἑτέρας Σχολῆς εἰσέτι ἐν Γερμανίᾳ ἀκμαζούσης τιμᾶται, ἀλλὰ καὶ πατὴρ τῆς Ἑβραϊκῆς γλώσσης ὀνομάζεται. Πάντας ὅμως τούτους ὑπερέβαλλεν ὁ Γερμανὸς Ewald, ὅστις διὰ πλείστας καὶ σπουδαιοτάτας αὐτοῦ συγγραφὰς χαλκένδερος καλεῖται. Ἐκ τῶν ἐμβριθῶν λοιπὸν συγγραφῶν τῶν ἀνδρῶν τούτων ἀπεδείχθη, ὅτι εἰ καὶ ἡ Ἑβραϊκὴ δὲν εἶνε ἡ μήτηρ τῶν ἄλλων γλωσσῶν, εἶνε ὅμως μία τῶν ἀρχαιοτάτων Ὡς κεκτημένη δὲ τὸν καθαρότερον καὶ ἐντελέστερον τύπον πασῶν τῶν γλωσσῶν, τῶν εἰς τὴν σημιτικὴν γλωσσικὴν οἰκογένειαν ἀναγομένων, τίθεται ἐν τῇ αὐτῇ βαθμίδι, ἣν κατέχει καὶ ἡ Σανσκριτικὴ μεταξὺ τῶν Ἰνδοευρωπαϊκῶν ἢ Ἀρίων λεγομένων γλωσσῶν. Ὡς κεκτημένη δὲ φιλολογίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν διδάσκεται ἐν πᾶσι τοῖς Πανεπιστημίοις τῆς Εὐρώπης· ἐν Γερμανίᾳ μάλιστα δὲν ὑπάρχει γυμνάσιον οὐδὲ ἱερατικὴ σχολή, ἔνθα ἡ γλῶσσα αὕτη δὲν διδάσκεται παραλλήλως πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Λατινικὴν γλῶσσαν.

Οἱ Ἄραβες ἔχουσι παροιμιαρόδοτον καὶ θρησκευτικὴν ἐντολὴν τὸν πολλαπλασιασμὸν καὶ τὴν διατήρησιν τῶν δένδρων. Κατ' αὐτοὺς ὅστις φυτεύσῃ δένδρον θεωρεῖται εὐεργέτης τῆς ἀνθρωπότητος, καθὼς καὶ ὅστις τὸ φθείρῃ φονεύς.

Ο ΝΑΠΟΛΕΩΝ

καὶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ὑβετώ.

(Ἐκ τοῦ γαλλικοῦ).

Ἐν ἔτει 1795 ὑπῆρχεν ἔν τινι οἰκίᾳ τῆς Μασσαλίας Νορμανδός τις θυρωρὸς, ῥάπτης τὸ ἐπάγγελμα, ὅστις ἔψαλλεν ὅλην τὴν ἡμέραν διορθόνων τὰς περισκελίδας τῶν πελατῶν του, ἡ δὲ σύζυγός του ἐπώλει ὀπτὰ γεώμηλα εἰς τοὺς γείτονας καταναλωτὰς, τοὺς θεωροῦντας τότε τὸν ἄρτον ὡς πολυτέλειαν μεγάλην.

Μεταξὺ τῶν πελατῶν τοῦ συζυγικοῦ ζεύγους διεκρίνετο οἰκογένεια Κορσικανὴ πρὸ ὀλίγου μεταναστεύσασα ἐν Γαλλίᾳ, ἥτις ἐπορίζετο ἐκ τοῦ νορμανδικοῦ τούτου μαγειρείου τὰ πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ὑπὸ τῆς μασσαλιωτικῆς κοινότητος χορηγουμένου ἀνεπαρκοῦς σιτηρεσίου.

Ματθίας ὁ θυρωρὸς καὶ ἡ ἀξιότιμος αὐτοῦ σύζυγος εἶχον ἀνοίξει πίστωσιν προθύμως εἰς τὴν καλὴν ταύτην οἰκογένειαν, πεποιθότες εἰς τὴν εἰλικρινῆ φυσιογνωμίαν τῆς μητρὸς καὶ εἰς τοὺς λόγους τοῦ ὑστεροτόκου υἱοῦ, ὅστις ἦτον ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ καὶ παρεῖχε μεγάλας ἐλπίδας προαγωγῆς.

Ὁσάκις ὁ νεαρὸς ἀξιωματικὸς ἤρχετο εἰς Μασσαλίαν ἔλεγε πάντοτε εἰς τὸν γενναῖον προμηθευτὴν, γέννημα ὄντα τοῦ χωρίου Ὑβετώ·

— Μπάρμπα Ματθιὰ, ἐὰν ποτε ἰσχύσω ἐν Γαλλίᾳ, θὰ σὲ ἀναγορεύσω βασιλέα τοῦ Ὑβετώ.

— Καὶ ἐγὼ, ἀπεκρίνετο γελῶν ὁ ῥάπτης, σᾶς διορίζω ἀπὸ τοῦδε γενικὸν ἀρχηγὸν τῶν στρατευμάτων μου.

— Εὐχαρίστως, ἔλεγεν ὁ ἀξιωματικὸς, δέχομαι πρὸς τὸ παρὸν, ἐλπίζων ἀνώτερα.

— Μήπως ἐλπίζετε νὰ γίνετε γενικὸς ἀρχηγὸς τῶν στρατευμάτων τῆς Γαλλίας;

— Τίς οἶδε; τὴν ῥάβδον τοῦ στρατάρχου τὴν ἔχω εἰς τὴν τσέπην μου.

— Διάβολε! ἶσθε πολὺ φιλόδοξος, στρατηγέ μου.

— Εἶμαι τῷ ὄντι ὀλίγον, τὸ ὁμολογῶ, ἡ δὲ Ὑμετέρα Μεγαλειότης;

— Αἴ, μὰ τὸν Θεὸν, ἡ Μεγαλειότης μου εἶνε ὀλιγαρκής· θὰ ἀρκεσθῇ εἰς μίαν καλύβην ἐν τῷ χωρίῳ μου, εἰς ἓν καπηλεῖον καὶ εἰς ἓν μικρὸν ἐμπορορραπτικὸν κατάστημα.

— Δηλαδὴ ἐπιθυμεῖτε ἓν ἀχύρινον ἀνάκτορον... Αὐτὰ εἶνε πράγματα εὐαπόκτητα, καὶ ὑπόσχομαι ἀπὸ τοῦδε νὰ σᾶς τὰ χορηγήσω.

— Σᾶς εὔχομαι λοιπὸν καὶ ἐγὼ, στρατηγὲ, νὰ ἀποκτήσετε ἓν μαρμάρινον.

Γραῖα ἀθιγγάνα, παρευρισκομένη τυχαίως τὴν ὥραν ἐκείνην εἰς τὸ ἐργαστήριον, εἶπε, παρατηροῦσα προσεκτικῶς καὶ τοὺς δύο·

— Θὰ ἀποκτήσετε ἀνάκτορα καὶ οἱ δύο, Κύριοι, καὶ οἱ δύο θὰ γίνετε βασιλεῖς.

— Βασιλεῖς;... ἀνέκραξεν ὁ μπάρμπα Ματθίας· καὶ τίς ἐκ τῶν δύο θὰ γίνῃ ἰσχυρότερος;

— Σεῖς, ἀπεκρίθη ἡ γραῖα, δεικνύουσα τὸν ὑπολοχαγόν.

— Εὐτυχέστερος δέ;

— Σεῖς, προσέθηκε, παρατηρήσασα τὸν Ματθίαν.

Ὁ θυρωρὸς ἀνεκάγχασεν εὐθύμως, ὁ ὑπολοχαγὸς ὅμως δὲν ἐγέλασεν, ἀλλ' ἐξῆλθε σύννους.

Τὴν ἐπαύριον ὁ ἀξιωματικὸς ἀπῆλθεν εἰς τὸν πόλεμον, ἡ δὲ οἰκογένειά του εἰς Παρισίους, καὶ ὁ μπάρμπα Ματθίας ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον του, ἐπιδιορθόνων περισκελίδας καὶ ψήνων γεώμηλα. Εἶχε πρὸ πολλοῦ ἐντελῶς λησμονήσει τὴν προφητείαν τῆς γραίας, ὅτε πρωΐαν τινὰ ἔλαβε διὰ τοῦ ταχυδρομείου ὀγκῶδες χρηματόδεμα καὶ ἐπιστολὴν, περιλαμβάνουσαν τὰ ἑξῆς·

«Εἶμαι στρατηγὸς, δίκαιον λοιπὸν καὶ σεῖς νὰ γίνετε βασιλεὺς τοῦ Ὑβετώ· σᾶς πέμπω τὰ ἀναγκαιοῦντα χρήματα διὰ τὴν ἐγκαθίδρυσίν σας.

Ὁ στρατηγὸς ΒΟΝΑΠΑΡΤΗΣ»

Ὁ Ματθίας ἐδέχθη τὰ χρήματα καὶ τὸν τίτλον, καὶ ἐγκαταλείψας τὸ φυλακεῖον τοῦ θυρωροῦ καὶ τὸ ἐργαστήριόν του, μετέβη μετὰ τῆς συζύγου του εἰς τὸ χωρίον του. Φθὰς δ' ἐκεῖ ἔμαθεν, ὅτι ἐπωλεῖτο κατηρειπωμένος τις πύργος, ὀνομαζόμενος ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων παλάτιον τοῦ βασιλέως Ὑβετώ. Τὸν ἠγόρασε λοιπὸν ἀμέσως, καὶ ἐπειδὴ ἐκ τῶν πρώην βασιλικῶν ἀνακτόρων δύω ἢ τρεῖς τοῖχοι ἐσώζοντο, τοὺς ἐκρήμνισε καὶ ἐκ τοῦ ὑλικοῦ ᾠκοδόμησε μικρὸν οἰκίσκον, ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ ὁποίου ἐπέγραψε μεγάλοις γράμμασι *Δημοκρατία τοῦ Ὑβετώ*. Οἱ βασιλεῖς ἦσαν εἰσέτι ἐξωστρακισμένοι.

Ταὐτοχρόνως σχεδὸν ὁ πρώην ὑπολοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ, ἀρχιστράτηγος ἤδη γενόμενος, ἐκρήμνιζε καὶ τὸν ἔσχατον λίθον τοῦ δημοκρατικοῦ οἰκοδομήματος, καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Δημοκρατίας ἀπὸ τῶν παραθύρων ῥίψας, ἐγκαθιδρύθη ἐν Λουξεμβούργ ὡς προσωρινὸς κυβερνήτης, ἐλπίζων νὰ ἐνθρονισθῇ μετ' οὐ πολὺ μονίμως ἐν τῷ Κεραμεικῷ.

— Εἶπεν ἀράγε ἀλήθειαν ἡ μάγισσα, ἀνέκραξεν ὁ μπάρμπα Ματθίας· ὁ ἀξιωματικός μας ἐξέβαλεν ἤδη ἀπὸ τὴν τσέπην του τὴν στρατηγικὴν ῥάβδον· τίς οἶδεν ἂν δὲν εὕρῃ ἐντὸς αὐτῆς καὶ κανὲν στέμμα!

Εὗρε τῷ ὄντι, ὡς εἶνε γνωστὸν, τὸ στέμμα, καὶ μάλιστα δύο ἀνθ' ἑνὸς, καὶ βραδύτερον πλειότερα.

Καθ' ἣν δὲ ἡμέραν ὁ πρώην ὑπολοχαγὸς ἐπέθηκεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του τὸ διπλοῦν στέμμα τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰταλίας, ὁ μπάρμπα Ματθίας ἐφόρεσε σκοῦφον βαμβακερὸν, ἐστολισμένον δι' ἐρυθρᾶς ταινίας, καὶ καταλύσας τὴν μικρὰν του δημοκρατίαν, ἐπέγραψεν ἐπὶ τῆς θύρας του «βασιλεὺς τοῦ Ὑβετώ», οἱ δὲ πελάται τοῦ οἰνοπωλείου του ἐπεκύρωσαν εὐθύμως τὸν τίτλον

τοῦτον, τὸ ποτήριον ἀνὰ χεῖρας κρατοῦντες, ἐνῷ ταὐτοχρόνως ὁ Πάπας ἑκὼν ἄκων ἔχριε τὸν ἡγεμόνα τῆς νέας αὐτοκρατορίας.

— Αἱ προφητεῖαι τῆς μαγίσσης ἐπαλήθευσαν, εἶπεν ὁ βασιλεὺς τοῦ Ὑβετώ· ἀρχόμεθα τῷ ὄντι καὶ οἱ δύο τῆς δυναστείας μας, καὶ εἴμεθα τώρα ἐξάδελφοι σχεδόν.

Καὶ ὁ μὲν νεώτερος Καῖσαρ ἐπεσώρευεν ἐπαρχίας καὶ βασίλεια καὶ ἐδώρει αὐτὰ εἰς τοὺς συγγενεῖς του, ὁ δὲ μετριόφρων ἡγεμὼν τοῦ Ὑβετὼ, εἰς ὀλίγα ἀρκούμενος, προσέθηκεν εἰς τὸν οἰκίσκον του ἓν καπνοπωλεῖον καὶ μικρὸν ξενοδοχεῖον, διευθυνόμενον ὑπὸ τῆς μαγειρίσσης αὐτοῦ Ζαμπέτας.

— Ὁ ἐξάδελφός μου μὲ προσεπέρασεν· αὐτὸς περιῆλθεν ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην, ἐνῷ ἐγὼ δὲν ἀπεμακρύνθην οὔτε βῆμα ἀπὸ τοῦ χωρίου μου· τίς οἶδεν ἐν τούτοις ἂν δὲν καταντήσωμεν εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον;

Ὅταν ὁ ἀλαζὼν αὐτοκράτωρ ἐχωρίσθη τὴν περιφημένην σύζυγον τοῦ στρατηγοῦ Βοναπάρτου καὶ ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ διαδόχου τῶν Καισάρων, ὁ μπάρμπα Ματθίας, χηρεύσας πρό τινος, ἔλαβε καὶ αὐτὸς σύζυγον τὴν μαγείρισσάν του Ζαμπέταν.

— Ὤ! ἔλεγεν, ὁ ἐξάδελφός μου ἐτρελάθη, δὲν καταδέχεται τὸ γένος του· τοῦτο εἶνε, μοῦ φαίνεται, κακὸς οἰωνός. Ἐγὼ μένω ὡς πρὶν Ματθίας, ἡ δὲ Ζαμπέτα μου ἀξίζει πλέον ἀρχιδουκίσσης.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῆς δόξης καὶ τῶν θριάμβων τοῦ μεγάλου μονάρχου εἷς ὑπαλληλίσκος ἐτόλμησε νὰ ψάλλῃ τὰς ἀγροτικὰς καὶ φιλησύχους ἀρετὰς τοῦ καλοῦ βασιλέως τοῦ Ὑβετὼ, ἐρεθίσας οὕτω τὴν φιλοπόλεμον καὶ σφετεριστικὴν διάθεσιν τοῦ φοβεροῦ αὐτοκράτορος. Τὸ ᾆσμα κατέστη μετ' οὐ πολὺ δημοτικόν, καὶ κατετάραξε τόσον τὸν ὕπνον τοῦ ἰσχυροῦ μονάρχου, ὥστε ἠθέλησε νὰ μάθῃ τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως· καὶ ἂν μὲν ἦτον πρίγκηψ, θὰ τῷ ἐκήρυττεν ἀφεύκτως τὸν πόλεμον, θὰ τὸν ἐξεθρόνιζεν ἴσως· ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτο ἁπλοῦς ὑπάλληλος, δὲν ἐτόλμησε νὰ τὸν παύσῃ. Λέγουσι μάλιστα, ὅτι, ἐνῷ οὕτως ἐσκέπτετο, αὐλικός τις, ἀνὴρ εὐφυής, ὁ Ταλεϊράνδ ἴσως, ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ μειδιῶν·

— Μεγαλειότατε, τὸ μόνον δικαίωμα, τὸ ὁποῖον ἡ Ὑμετέρα Μεγαλειότης ἄφησεν εἰς τὸν κυρίαρχον λαὸν τῆς Γαλλίας, εἶνε τὸ δικαίωμα τοῦ ᾄδειν· ὁ Μαζαρίνος τὸ ἐσεβάσθη καθὼς καὶ ὁ σεπτὸς αὐτοῦ μαθητής, ὑμεῖς λοιπὸν θὰ φανῆτε ἧττον ἐκείνων ἀνεκτικὸς πρὸς τὸν λαόν σας; Αὐτὸς πληρώνει καλὰ, ἀφήσατέ τον λοιπὸν νὰ ψάλλῃ, διότι ὅσῳ περισσότερον ὁ λαὸς ψάλλει τόσῳ ὀλιγώτεραι συνωμοσίαι τεκταίνονται.

Ὁ σύμβουλος τοῦ στέμματος δὲν ἐτόλμησε νὰ προσθέσῃ ὅτι τὰ ᾄσματα πολλάκις ἐμπεριέχουσι νουθεσίαν· ὁ αὐτοκράτωρ ὅμως λέγουσιν ὅτι κάπως ἐννόησε τὴν ἔννοιαν τοῦ ᾄσματος ἐκείνου, καὶ τῷ ἐπῆλθεν ἡ ἰδέα νὰ περιορίσῃ τὴν φιλοδοξίαν καὶ τὰς κατακτήσεις του. Ἀπεφάσισε πρὸς στιγμὴν νὰ ἀφήσῃ ἤρεμον τὴν Εὐρώπην. Ἓν ᾆσμα παρ' ὀλίγον νὰ εἰρηνοποιήσῃ τὸν κόσμον. . . . Ἀλλ' ὁ ὀλέθριος τῆς φιλοδοξίας δαίμων ὑπερίσχυσε καὶ τὴν ἐπαύριον ἐλησμονήθησαν αἱ φιλάνθρωποι σκέψεις τῆς προτεραίας.

. . . . . .

Μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Βαρτερλὼ ὁ μπάρμπα Ματθίας ἔγραψε λέγουσι πρὸς τὸν ἐξάδελφόν του τὸν αὐτοκράτορα, καὶ προσέφερεν αὐτῷ τὰ κράτη του, ἀλλ' ἡ ἐπιστολὴ αὕτη δὲν ἐλήφθη. Ὁ ἔκπτωτος μονάρχης κατέφυγε ζητῶν ἄσυλον εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἥτις τὸν ἔρριψεν ὡς αἰχμάλωτον ἐπὶ ἑνὸς βράχου.

— Αἴ, ἔλεγεν ὁ μπάρμπα Ματθίας ἐπὶ τοῦ κατωφλίου τοῦ καπηλείου του καθήμενος, καλὰ ἔλεγεν ἡ μάγισσα, εἶμαι εὐτυχέστερος τοῦ ἐξαδέλφου μου, διότι ἐκεῖνος μὲν εὑρίσκεται φυλακισμένος ἐπὶ μιᾶς ξηρονήσου, ἐγὼ δὲ βασιλεύω ἐλευθέρως εἰς τὸ χωρίον μου.

Βεβαιοῦσιν ὅτι ἐνίοτε ὁ αἰχμάλωτος τῆς Ἁγίας Ἑλένης ἐνεθυμεῖτο στενάζων τὸ ᾆσμα τοῦ βασιλέως τοῦ Ὑβετὼ καὶ τὸ ἐπιμύθιον τοῦ Βερανζέ.

Φεῦ! ἐξ ὅλων τῶν μοναρχῶν, τοὺς ὁποίους ἀνέδειξεν ὁ μέγας αὐτοκράτωρ, μόνος ὁ μπάρμπα Ματθίας διετηρήθη εἰς τὸν θρόνον του, καὶ τοῦτο διότι οὐδεὶς ἐσκέφθη νὰ διαφιλονεικήσῃ τὸν τίτλον του τοῦτον· *εὐτυχεῖς οἱ βασιλεῖς ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους ἡ ἱστορία δὲν ἀναφέρει.*

Ἐν τούτοις εἶνε ἀληθὲς ὅτι εἰς μὲν τὸν ἰσχυρὸν αὐτοκράτορα ἐστήθησαν ὀγδοήκοντα τρία μαυσωλεῖα, ἁπλοῦς δὲ ξύλινος σταυρὸς ἐτέθη ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ βασιλέως τοῦ Ὑβετώ.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

*** Οὔτε ἡ δημοσιογραφία, οὔτε ἡ παιδεία ἐν Ἑλλάδι εἶνε ὅ,τι ὤφειλον νὰ ἦνε. Ἡ νεολαία λαμβάνει ὑπερμέτρους ἐντυπώσεις περὶ τῆς δόξης καὶ τοῦ μεγαλείου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ὡς καὶ περὶ τῶν ἐξογκωμένων προτερημάτων τῶν συγχρόνων. Δέον νὰ δοθῇ μεγαλητέρα προσοχὴ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς γεωγραφίας, πᾶς δὲ νέος εἰς σπουδαίαν νὰ ἐπιδοθῇ μελέτην τῆς κατασάσεως καὶ προόδου τῶν ξένων ἐθνῶν. Ἡ ἔλλειψις τῶν γνώσεων τούτων παρατηρεῖται ἐν τῷ περιωρισμένῳ κύκλῳ τινῶν τῶν πολιτικῶν αὐτῆς ἀνδρῶν. (Κάρολος Τάκερμαν).

Αἱ Ἰνδικαὶ κτήσεις τῆς Ἀγγλίας περιλαμβάνουσι πληθυσμὸν 240 περίπου ἑκατομμυρίων.

ΑΘΗΝΗΣΙ — ΤΥΠΟΙς ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΥΣΙΩΝ, 4.